

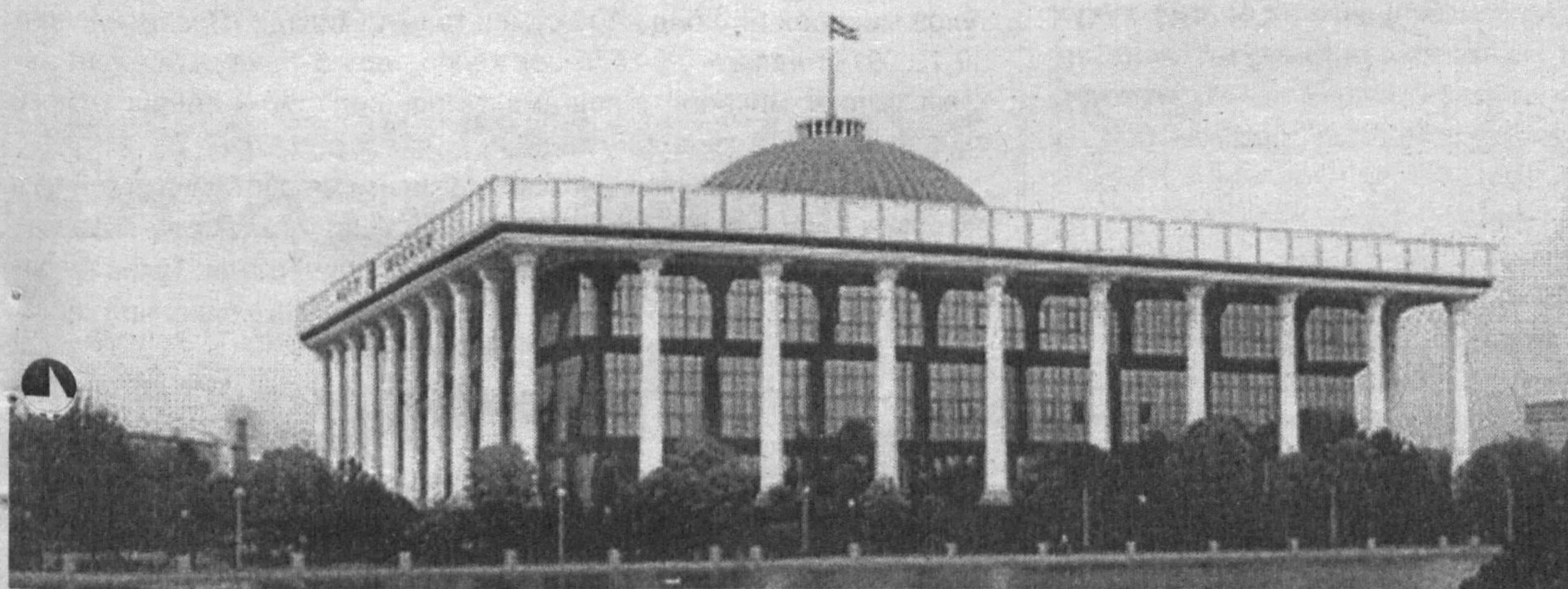
НОРМА МАСЛАХАТЧИ

ҲУҚУҚ
СОЛИҚЛАР
БУХГАЛТЕРИЯ

2005 йил июлдан чиқа бошлаган

Қонун ижодкорлари нималар устида ишлашмоқда

ИНВЕСТИЦИЯ ФАОЛИЯТИДАГИ СТРАТЕГИК ЎЗГАРИШЛАР

Олий Мажлис Қонунчилик палатасининг навбатдаги мажлисида «Чет эл инвестициялари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг Қонунига¹ (бундан кейин – Қонун) ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш ҳақида» қонун лойиҳаси маъқулланди.

Ўзбекистон иқтисодиётининг истиқболдаги ривожланиши кўп жиҳатдан инвестицияларга боғлиқ – улар аввало саноат, қурилиш, транспорт, қишлоқ хўжалиги ва миллий иқтисодиётнинг бошқа тармоқлари ишлаб чиқариш саноатини янгилаш учун зарур.

Иқтисодиёт барқарор ривожланаётганига қарамай, унинг рақобатбардошлиги у ёки бу даражада чет эл инвестицияларига боғлиқ. Шу боис инвестиция фаолияти давлат томонидан тартибга солинишга муҳтож. Ушбу мақсадда 1998 йилда «Чет эл инвестициялари тўғрисида»ги Қонун қабул қилинган эди. 14 йил ичида кўп воқеалар юз берди, халқ хўжалигининг салмоқли ўрини чет эл инвестицияларига ажратиладиган барча тармоқларида иқтисодий фаолликни рағбатлантирадиган бир қатор жуда муҳим ҳужжатлар қабул қилинди.

Бугунги кунда мамлакатимизда инвестициялашнинг республикамиз ва чет элда тўпланган тажрибадан фойдаланилган. Давлат томонидан ва хусусий тарзда инвестициялашнинг зарурий манбалари мавжуд, судгача санкция бериш институтлари ишляпти, солиқ имтиёзлари ва преференциялари, кредит сиёсати йўлга қўйилган, инвестицияларни янги ишлаб чиқариш ва технологияларга йўналтириш учун шарт-шароитлар, инвестициялашнинг янги илғор усулларини жорий этиш имкониятини таъминлайдиган меъёрий-ҳуқуқий база яратилди.

Мамлакатимиз Президенти Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаш-

тириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепциясида² амалдаги Қонунга ўзгартириш ва қўшимчалар киритишни тавсия қилади. Бу эса бежиз эмас. Инвестиция фаолияти ҳам иқтисодиёт каби ислоҳ қилиниши керак. Зеро ушбу ўзгартиришларни ҳаётнинг ўзи талаб қилляпти.

• Қонуннинг янги вариантыда чет эл инвестициялари деб барча турдаги моддий ва номоддий неъматлар ҳамда уларга доир ҳуқуқлар, шу жумладан интеллектуал мулкка, шунингдек Ўзбекистон ҳудудидаги тадбиркорлик фаолияти объектларига қўйилмаларнинг кенгайтирилган тарзида реинвестицияга доир ҳуқуқлар эътироф этилади. Яъни «чет эл инвестициялари» ва «реинвестициялар» таърифларига аниқлаштириш киритилади, бу эса чет эллик инвесторларнинг инвестиция объектларидан фойдаланишдан олинган фойдаси ва республика ҳудудига пул маблағлари келиб тушишининг бошқа турларини чегаралаш имкониятини беради.

• Ҳозирги вақтда чет эллик инвесторлар ўз маблағларини кўпроқ саноатни ривожлантиришга ёки фойдали қазилмалар конларини кейинчалик қазиб олишни режалаштирган ҳолда созлаш ва разведка қилишга йўналтирилган. Ушбу жараён узок давом этади (қуриш вақти, асбоб-ускуна етказиб бериш, ишга тушириш-созлаш ва монтаж қилиш ишлари). Ушбу вақт ичида қарз ва уни қайтариш муддати тугайди. Амалдаги қонун билан белгиланган ташқи қарзларни жалб этиш ва тартибга солиш механизми иш-

лаб чиқариш жараёнига салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Шу муносабат билан чет эл инвестицияларини қонунчилик даражасида кенгайтириш мақсадида таклиф қилинаётган қонун лойиҳасида **чет эллик муассис томонидан узок муддатли қарзни 5 йил ва ундан кўп муддатга амалга ошириш назарда тутиляпти.** Шуни қайд этиш зарурки, қарзнинг бундай шакли кўпгина хорижий мамлакатларда мавжуд, у Халқаро валюта фондининг қоидалари билан ҳам мустаҳкамланган.

• Янги барпо этилаётган чет эл инвестициялари иштирокидаги корхоналарни давлат рўйхатидан ўтказиш доирасида **ер участкаларига доир ҳуқуқларни расмийлаштириш, газ ва электр тармоқларига уланиш қонун лойиҳаси бўйича «бир дарчадан» тамойили бўйича рухсат бериш ҳужжатларини расмийлаштириш билан бирга амалга оширилади.**

• «Чет эллик инвесторлар ҳуқуқларининг кафолатлари ва уларни ҳимоя қилиш чоралари тўғрисида»ги Қонунга мувофиқ (30.04.1998 йилдаги 611-1-сон) **чет эллик инвесторларга, башарти солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар қонун ҳужжатлари билан белгиланган тартибда тўланган бўлса, инвестиция фаолияти натижасида олинган даромадни мустақил равишда ва эркин тасарруф этиш, шу жумладан уни репатриация қилиш имконини берадиган ўзгартиришлар киритиш таклиф қилинмоқда.**

• Қонуннинг 12-«Чет эллик инвесторларнинг ҳужалик фаолияти» моддасига ҳам қўшимча киритилади. Апатридининг мақоми тўғрисидаги БМТ конвенциясига кўра «апатрид» (фуқаролиги бўлмаган шахс) атамаси билан бирор-бир давлат томонидан фуқаро деб қаралмайдиган, шахсий мақоми у доимий яшайдиган мамлакатнинг қонуни

Қонунчиликдаги янгиликлар

Янги ҲУЖЖАТЛАРНИ ТАҚДИМ ЭТАМИЗ

Тақдим этилаётган ҳужжатларнинг тўлиқ матни билан www.norma.uz сайтида танишиб чиқишингиз мумкин.

«МУСТАҲКАМ ОИЛА ЙИЛИ» ДАВЛАТ ДАСТУРИ

Президентнинг 27.02.2012 йилдаги ПҚ-1717-сон қарори билан «Мустаҳкам оила йили» Давлат дастури тасдиқланди. Уни амалга оширишнинг энг муҳим йўналишлари қуйидагилар белгиланган:

бугунги кун талабларини ҳисобга олган ҳолда қонунчилик ва норматив-ҳуқуқий базани янада такомиллаштириш, амалдаги қонун ҳужжатларига оила институтини ривожлантириш ва такомиллаштиришга қаратилган зарур ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш, янги қонунлар, қоида ва нормаларни ишлаб чиқиш, бу масалага жамиятимиз эътиборини янада кучайтириш; ёш оилаларга эътибор ва ғамхўрликни кучайтириш, уларни ҳуқуқий ва ижтимоий ҳимоя қилишни таъминлаш, моддий ва маънавий жиҳатдан кенг қўллаб-қувватлаш, шу жумладан, қулай ва шинам уй-жой билан таъминлаш, зарур имтиёз ва афзалликлар бериш;

жамиятимиз ва кундалик ҳаётимизда маҳалла институтининг ролини янада кучайтириш ва мақомини ошириш, Мустаҳкам оила йили мақсад ва вазифаларини ҳаётга татбиқ этишда маҳалла ва фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари аҳамиятини, ёш оилаларни қўллаб-қувватлаш ҳамда шакллантиришда уларнинг таъсирини кучайтириш, ёш оилаларга зарур кўмак ва ёрдам бериш;

оила, биринчи навбатда, эҳтиёжманд оилаларнинг муаммоларини ҳал этишда давлат ва жамият томонидан ғамхўрликни янада кучайтириш, уларга моддий ёрдам кўрсатиш ва фарзандларни тарбиялашда ижтимоий қўллаб-қувватлаш, муносиб ижтимоий-маиший шароитлар яратиш, бунда оилани мустаҳкамлашда асосий юкни ўз елкасига олган аёлларга алоҳида эътибор қаратиш;

«Соғлом она – соғлом фарзанд» тамойилига мувофиқ оила саломатлигини, оналик ва болаликни муҳофаза қилиш тизимини янада такомиллаштириш;

жамиятимизнинг маънавий негизларини янада ривожлантириш, азалий миллий қадриятларни асраб-авайлаш ва мустаҳкамлаш, жамиятимизда юксак маънавий муҳитни кенг қарор топтириш, миллий менталитетимизга мутлақо ёт бўлган ва кучайиб бораётган турли хил зарарли таъсирларга қарши туришда оиланинг ўрни ва аҳамиятини ошириш;

жисмонан соғлом, маънавий етук ва ҳар томонлама ривожланган баркамол авлодни тарбиялашда оиланинг ролини кучайтириш ва шу мақсадда

2-бетда

2-бетда

ИНВЕСТИЦИЯ ФАОЛИЯТИДАГИ СТРАТЕГИК ЎЗГАРИШЛАР

1-бетда билан Ўзбекистон Республикасидан ташқарида «доимий яшайдиган» фуқаролиги бўлмаган шахслар ва шахсий фойдаланиш учун улар бож тўламай олиб кирадиган мол-мулк қисмида белгиланадиган шахс тушунилади. Кўшимча чет эллик инвесторларга ва чет эл инвестициялари иштирокидаги корхоналарга Ўзбекистон Республикасидан ташқарида яшайдиган ҳар қандай чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар билан меҳнат

шартномаларини эркин тузиш ҳуқуқини беради. Шу муносабат билан чет эллик инвесторлар билан тузилган меҳнат шартномаларига мувофиқ мамлакатимизда турган фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг шахсий эҳтиёжлари учун олиб кираётган мол-мулкка божхона бож солинимаслик таклиф қилинади. Бундай шахслар тегишли визаларни олган ҳолда меҳнат шартномаси амал қилган бутун даврда кириш ва Ўзбекистон ҳудудида қолиш ҳуқуқини оладилар.

«Чет эл инвестициялари тўғрисида»ги амалдаги Қонунга мазкур ўзгартириш ва қўшимчалар, фикримизча, чет эл инвестицияларини рағбатлантиришга, Ўзбекистон Республикаси ҳудудида чет эллик инвесторлар фаолиятининг янада қулай шартшароитларини бунёд этишга имкон беради.

Полянте СВЕШНИКОВ,
Олий Мажлис Қонунчилик палатасининг депутаты,
Қонунчилик ва суд-ҳуқуқ масалалари қўмитасининг аъзоси.

ННТ ҳаёти

БАҲОЛАШНИ БИЛИШ ЛОЗИМ

Ўзбекистон баҳоловчилар жамияти (ЎБЖ) Бозор кўникмаларини ривожлантириш марказида конференция ўтказиб, унда 2010–2011 йиллар якунлари бўйича ҳисобот тақдим этилди ва мамлакатда баҳолаш фаолиятининг жорий муаммолари муҳокама қилинди.

ЎБЖ 2 баҳоловчи жисмоний шахс ва 8 баҳоловчи ташкилоти – жами 107 кишини бирлаштиради. Жамият томонидан ҳисобот даврида ўтказилган энг аҳамиятли тадбирлар сирасига: «TEMPUS LORENA» гранти доирасидаги Халқаро конференцияда «Ўзбекистонда баҳолаш фаолияти ривожланишининг замонавий жиҳатлари ва баҳолаш фаолиятининг давлат томонидан тартибга солиниши» маърузаси билан қатнашиш ва Тошкент молия институти ташкил этган, Ўзбекистон иқтисодиётига молиявий инжиниринг жорий этиш муаммолари ва истиқболлари бўйича илмий-амалий конференцияда иштирок этиш; кўчмас мулк ва асбоб-ускуналарни баҳолаш амалиётининг турли масалаларига бағишланган 4 семинарни ташкил этиш; жисмоний шахсларга ипотека кредити берилганда турар жой кўчмас мулкни баҳолаш услубиятини муҳокама қилган ҳолда Халқаро молия корпорацияси доирасида давра суҳбати ўтказиш киради. ЎБЖ Давлат мулк қўмитаси ишлаб чиқадиган

баҳоловчиларнинг малакасини ошириш бўйича ўқув дастурлари, меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ва стандартларни кўриб чиқишда; 600 соатлик дастур бўйича баҳоловчиларни тайёрлаш базавий курсини ташкил этиш ва ўтказишда фаол иштирок этди. Президент қарорини (24.04.2008 йилдаги ПҚ-843-сон) бажариш учун 2010–2011 йилларда баҳоланувчи ташкилотларнинг 3 рейтингини ўтказилди. Бошқарув аъзолари И.Абдурахмонов томонидан «Оценка недвижимости» («Кўчмас мулкни баҳолаш»), К.Ғаниев ва Г.Ғаниева томонидан «Оценка недвижимости» («Кўчмас мулкни баҳолаш»), «Оценка автотранспортных средств» («Автотранспорт воситаларини баҳолаш») китоблари чоп этилди.

Бундан ташқари, мол-мулкни баҳолаш амалиётининг мониторинглари ўтказилди, маслаҳат берувчи баҳолаш хизматлари кўрсатилди. Жамият фаолиятининг устувор йўналишларидан бирига айланган www.oo.uz сайтнинг яратилиши унинг аъзолари ва бошқа манфаатдор шахс-

ларни тезкор хабардор қилиш имконини берди.

Баҳоловчилар жамияти баҳолаш фаолияти соҳасидаги меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ва услубий материаллар, шу жумладан баҳолаш стандартлари – мол-мулкни баҳолаш ва баҳоловчининг ишига қўйиладиган талабларни тартибга соладиган асосий ҳужжатларни ишлаб чиқиш, амалга ошириш ва қўллаб-қувватлашга жиддий эътибор берапти. Чунончи, ўтган йили интеллектуал мулк ва номоддий активларни баҳолашни тартибга соладиган стандарт лойиҳаси тайёрланди. Жамият иштирокчилари Давлат мулк қўмитаси ҳузурида амал қилаётган суд органларининг сўровлари бўйича низоли вазиятларда объектларни баҳолашга доир материаллар экспертизаси бўйича комиссия ишида иштирок этиб, бу билан ўз аъзоларининг иш сифатини назорат қиляпти.

Конференцияда Ўзбекистон баҳоловчилар жамиятининг расиси, бошқаруви ва 2012–2013 йиллардаги тафтиш комиссияси сайлови ўтказилди, келгуси давр учун иш режаси кўрилди. Конференциядан кейин «Интеллектуал мулк ва номоддий активларнинг ҳуқуқий муҳофазаси» мавзусида маҳорат дарси ташкил этилди.

Ўз ахборотимиз.

ЯНГИ ҲУЖЖАТЛАРНИ ТАҚДИМ ЭТАМИЗ

оила институтининг таълим ҳамда тарбия муассасалари билан ўзаро амалий ҳамжихатлигини мустаҳкамлаш, уларнинг яқин ва самарали ҳамкорлигини таъминлаш.

АБОНЕНТ РАҚАМИДАН ФОЙДАЛАНГАНЛИК УЧУН ТЎЛОВ

Ўзбекистон алоқа ва ахборотлаштириш агентлиги ва Молия вазирлигининг қарори (АВ томонидан 21.02.2012 йилда 2329-сон билан рўйхатдан ўтказилган) билан Уяли алоқа хизматлари кўрсатадиган юридик шахслар (уяли алоқа компаниялари) томонидан абонент рақамидан фойдаланганлик учун тўланадиган тўловни ҳисоблаш ва тўлаш тўғрисидаги низом тасдиқланди. Низомга мувофиқ, уяли алоқа компанияси томонидан абонентларига ажратилган ҳар бир абонент рақамидан фойдаланганлик учун Президент қарори билан белгиланган миқдорда тўлов амалга оширилади. Эслатиб ўтамиз, 2012 йил 1 январдан бошлаб тўлов миқдори бир ойда 400 сўмни ташкил қилади (Президентнинг 30.12.2011 йилдаги ПҚ-1675-сон қарорининг 6-банди). Абонент рақамларининг миқдори тўлов амалга ошириладиган ойнинг охиригача санаси ҳолатига кўра аниқланади.

Уяли алоқа компаниясининг бош ташкилоти ҳисобот ойдан кейинги ойнинг 10-кунидан кечиктирмасдан Ўзбекистон алоқа ва ахборотлаштириш агентлигига ҳисоб-китобларни тақдим этади. Тўлов тўловчиси шу муддатдан кечиктирмай тўловни ҳам амалга ошириши керак.

2012 йил 2 мартдан кучга кирди.

2012 йил 18 февралдан 27 февралгача бўлган даъво қабул қилинган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларнинг қисқача шарҳларини эксперт-юристимиз Елена ЕРМОХИНА тайёрлади.

Эълон

БЕВОСИТА МУЛОҚОТ

уяли телефондан +99871 200-00-59
стационар телефондан 8371

Солиқ солиш ва бухгалтерия
масалалари юзасидан саволларингизга
телефон орқали жавоб берамиз.
Соат 10.00 дан 12.00 гача

Хизматлар бепул

МДҲ ВА БОЛТИКБҲҲИ МАМЛАКАТЛАРИ ВАЛЮТАЛАРИНИНГ АҚШ ДОЛЛАРИ, ЕВРО ВА РОССИЯ

Мамлакат	Сана	АҚШ доллари		Евро		Россия рубли	
		бирлиги	курси	бирлиги	курси	бирлиги	курси
Озарбайжон	2.03.2012	1	0,7861	1	1,0455	1	0,0269
Арманистон	2.03.2012	1	388,93	1	515,41	1	13,26
Беларусь	3.03.2012	1	8230,00	1	10930,00	1	281,00
Грузия	2.03.2012	1	1,6751	1	2,2322	1	5,7192
Қозоғистон	3.03.2012	1	147,93	1	195,95	1	5,04
Қирғизистон	3.03.2012	1	46,75	1	61,9297	1	1,5958
Латвия	5.03.2012	1	0,529	1	0,702804	1	0,018
Литва	5.03.2012	1	2,6024	1	3,4528	10	8,8733
Молдова	2.03.2012	1	11,7799	1	15,7009	1	0,4024
Тожикистон	3.03.2012	1	4,7593	1	6,3648	1	0,164
Ўзбекистон	28.02.2012	1	1827,89	1	2425,50	1	62,07
Украина	2.03.2012	100	798,67	100	1063,1895	10	2,7269
Эстония	31.12.2010	1	11,7107	1	15,6466	1	0,383246

Манба: www.prime-tass.ru

Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари

WWW.NORMA.UZ

ЎШЕУ СОНДА:

✓ ҚОНУН ИЖОДКОРЛАРИ НИМАЛАР УСТИДА ИШЛАШМОҚДА

– Инвестиция фаолиятидаги стратегик ўзгаришлар
1-2-бетлар

✓ ҚОНУНЧИЛИКДАГИ ЯНГИЛИКЛАР

– Янги ҳужжатларни тақдим этамиз
– Баҳолашни билиш лозим
– Валюталар курси
1-2-бетлар

✓ ЮРИДИК МАСЛАҲАТЛАР

– Икки жисмоний шахс ўртасидаги битимлар
– Солиқ қонунчилиги – солиқ муносабатлари учун
– Устав фонди: шакллантирмасдан туриб, кўпайтириб бўлмайд
3-бет

✓ БИЗНИНГ МАСЛАҲАТЛАР

– Санкциялар қўлланилиши тўғрими?
– Айирбошланган номоддий активлар балансдан чиқарил-
ганда
4-бет

✓ КАДРЛАР БЎЛИМИ

– Таътил пайтида касаллик варақаси
– Дам олишга ҳақлисиз
– Қисқартириш пайтидаги афзалликлар
– Ҳар бир ходимда иш вақтининг ўз меъёри
– Шартларни иш берувчи белгилайди
– Ишлайдиган ногирон учун имтиёзлар
– Қисқа кунда узоқ иш
5-7-бетлар

✓ СЎНГСЎЗ ЎРНИДА

– Электрон шартнома – жўн, фойдали, қулай
8-бет

Мавзуга қайтиб

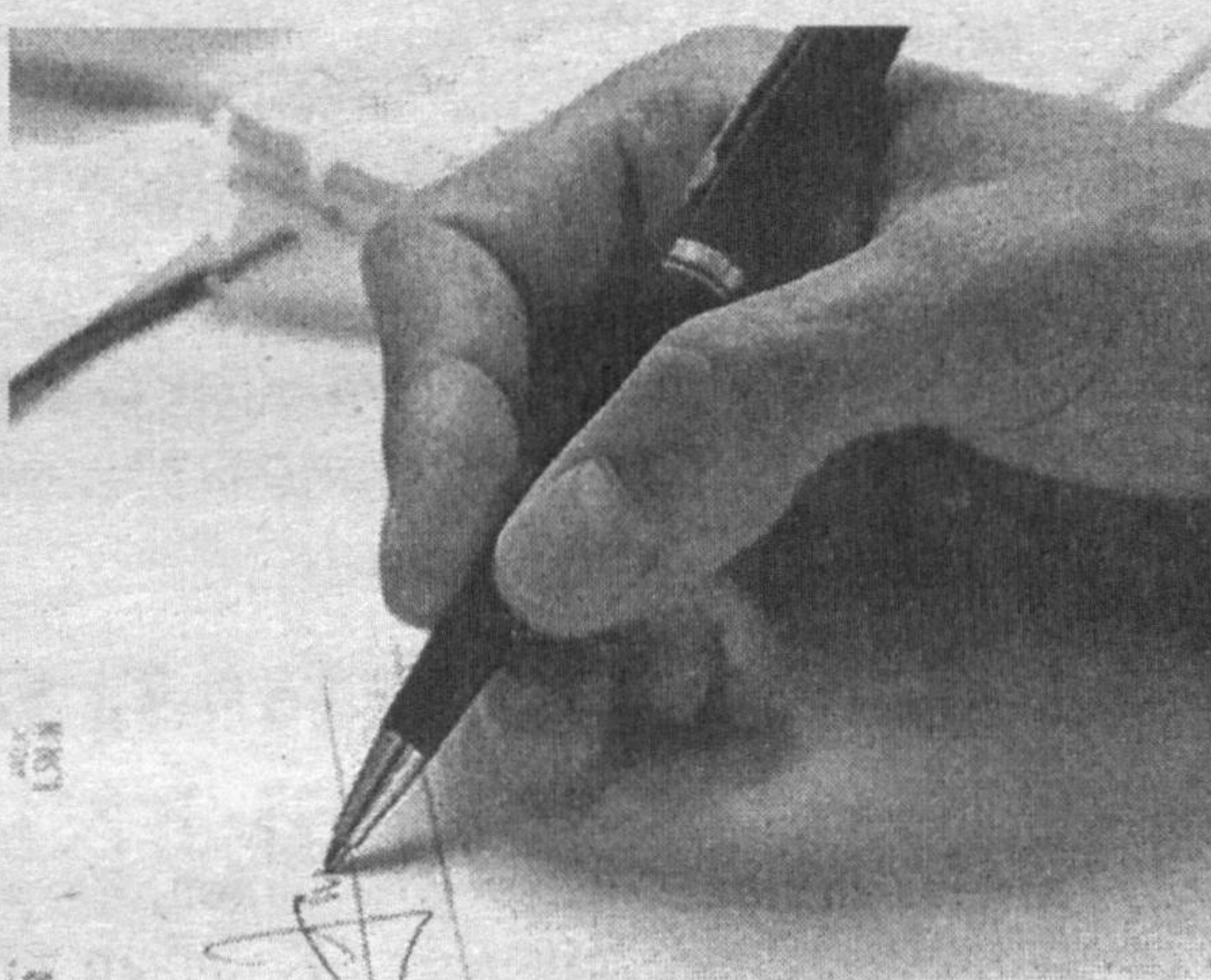
А.Мокшиннинг «Норма маслаҳатчи»нинг 21.02.2012 йилдаги 9 (346)-сонидида чоп этилган «Монополияга қарши қаратилган янгиланишлар» тушунтиришида кўрсатилишича, 6.01.2012 йилдаги «Рақобат тўғрисида» ЎРҚ-319-сон янги Қонунига мувофиқ биргина юридик шахснинг муассислари (иштирокчилари, акциядорлари) ўртасида улушлар (акциялар)ни сотиш (ўзганинг фойдасига воз кечиш) тўғрисидаги битимларга, уларнинг қандай ҳажми олувчининг мулкига ўтишидан қатъи назар, монополияга қарши органнинг розилигини олиш шарт эмас. Қердан бундай хулосага келинади? Қонун матнининг ўзида мазкур қоида аниқ-равшан баён этилмаган. Агар ҳақиқатан ҳам шундай бўлса, тушунтириб берсангиз, ушбу янгиланган муассисларнинг барча тоифаларига тааллуқлими ёки истиснолар мавжудми?

Корхона директори.

ИККИ ЖИСМОНИЙ ШАХС ЎРТАСИДАГИ БИТИМЛАР

Мазкур

қанда сўз фақат муассислар (иштирокчилар, акциядорлар) – худди шу ҳўжалик юритувчи субъектнинг бошқа муассислари (иштирокчилари, акциядорлари)даги улушни (акцияларни) харид қиладиган жисмоний шахслар тўғрисидаги Қонун (6.01.2012 йилдаги ЎРҚ-319-сон) 17-моддасининг иккинчи қисмига мувофиқ ушбу модданинг биринчи қисмида назарда тутилган шартлар (олдиндан розилик олиш зарур бўлган ҳоллар) «жисмоний шахс томонидан тузиладиган битимларга нисбатан татбиқ этилади, бунда жисмоний шахс, агар у ариза билан мурожаат этган пайтда бирор-бир ҳўжалик юритувчи субъектнинг устав фондидаги (устав капиталидаги) акцияларнинг (улушларнинг) камида ўттиз беш фоизини тасарруф этган бўлса, устав фондидаги (устав капиталидаги) акцияларни (улушларни) тасарруф этиш ҳуқуқини олади». Бошқача айтганда, агар улуш (акциялар)ни

олувчи бошқа юридик шахсда улушлар (акциялар)га эгаллик қиладиган жисмоний шахс бўлса, битим амалга оширадиган шартлар Қонун 17-моддасининг биринчи қисми билан белгиланган мезонларга жавоб берган тақдирда, монополияга қарши органдан олдиндан розилик олиш шарт. Тегишинча, агар худди шундай шартларда улушлар (акциялар) худди шу субъектнинг муассислари (иштирокчилари, акциядорлари) ўртасида сотилса (ўзганинг фойдасига воз кечилса), олувчи жисмоний шахс улушларнинг (акцияларнинг) ҳажмидан қатъи назар, монополияга қарши органнинг розилигини олиши шарт эмас.

Артём МОКШИН,
«Norma» эксперт юридик
хизматининг бошлиғи.

СОЛИҚ ҚОНУНЧИЛИГИ – СОЛИҚ МУНОСАБАТЛАРИ УЧУН

1. Фуқаролик кодексининг 44-бобида банк ҳисобварағи билан боғлиқ муносабатлар назарда тутилади. ФК 771-моддасининг биринчи қисмида кўрсатилганидек, банк ҳисобварағи шартномаси бўйича бир тараф – банк ёки бошқа кредит муассасаси иккинчи тарафнинг – мижознинг (ҳисобварақ эгасининг) ҳисобварағига тушаётган пул маблағларини қабул қилиш ва киритиб қўйиш, мижознинг ҳисобварақдан тегишли суммаларини ўтказиш ва тўлаш ҳамда ҳисобварақ бўйича бошқа операцияларни амалга ошириш ҳақидаги фармойишларини бажариш мажбуриятини олади.

ФКнинг 773-моддасида мижознинг банкдаги ҳисобварақда турган пул маблағларини тасарруф этиш ҳуқуқи назарда тутилган. Ушбу модданинг учинчи қисмига кўра мижоз пул маблағларини нақд пул тарзида қонун ҳужжатлари билан белгиланган тартибда олиши мумкин. ФК 773-моддасининг учинчи қисмида ҳавола қилинаётган қонун ҳужжатларининг бири, менимча, Ўзбекистон Республикаси банкларида бухгалтерия ҳисобини юритиш ва бухгалтерия ишларини ташкил қилиш тартиби тўғрисидаги йўриқнома бўлиши керак. Унинг 33-бандида назарда тутилишича, нақд пуллар билан боғлиқ пул харажатлари Тижорат банкларида касса ишини ташкил этиш, инкассация ва қимматликларни ташишга доир йўриқномага (АВ томонидан 27.06.2008 йилда 1831-сон билан рўйхатдан ўтказилган) аниқ ва тўлиқ мувофиқликда расмийлаштирилиши керак.

Юқорида баён этилганлардан келиб чиқиб ишонч билан айтиш мумкинки, банк ва унинг мижози ўртасидаги банк ҳисобварағи шартномаси бўйича муносабатлар, шубҳасиз, фуқаролик қонун ҳужжатлари билан тартибга солинади, улар, ФК 3-моддасининг биринчи қисмида назарда тутилганидек, ФКнинг ўзи, бошқа қонунлар ва ўзга қонун ҳужжатларидан иборатдир. Мижоз томонидан унинг банкдаги ҳисобварағида турган маблағлардан нақд пулларни олиш учун чекни тўлдириш тартиби билан боғлиқ муносабатларни тартибга соладиган йўриқномалар эса, фикримча, фуқаролик қонунчилигининг бошқа ҳужжатларидир. Ва, албатта, ушбу муносабатлар ҳеч ҳам солиқ қонунчилиги меъёрлари билан тартибга солинмайди.

Агар мутахассислар юқорида баён этилган масала бўйича нуқтаи назаримни тасдиқлашса ёки уни рад этишса (тегишли асосларни келтириб), улардан жуда миннатдор бўлардим.

2. Қонун ҳужжатлари фуқаролик қонун ҳужжатларини пул чекида олинган нақд пулни сарфлаш мақсадини (рамзини) кўрсатиш билан боғлиқ муносабатларни тартибга соладиган қисмида солиқ муносабатларига нисбатан қўллашни назарда тутадими?

К.Музаффаров, юрисконсульт.

– 1. Ҳа, сиз ҳақсиз. Ўзбекистон Республикаси банкларида бухгалтерия ҳисобини юритиш ва бухгалтерия ишларини ташкил қилиш тартиби тўғрисидаги йўриқномага (МБ бошқарувининг АВ томонидан 11.07.2008 йилда 1834-сон билан рўйхатдан ўтказилган қарори билан тасдиқланган) фуқаролик қонунчилигининг бошқа ҳужжатлари тоифасига тааллуқлидир.

Солиқ кодекси, унинг 1-мод-

дасига кўра, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни белгилаш, жорий этиш, ҳисоблаб чиқариш ҳамда Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджетига ва давлат мақсадли жамғармаларига тўлаш билан боғлиқ муносабатларни, шунингдек солиқ мажбуриятларини бажариш билан боғлиқ муносабатларни тартибга солади. Ушбу модданинг мазмунидан келиб чиқилса, чекни тўлдириш тар-

тиби, чекнинг орқа томонидида харажатлар мақсадини кўрсатиш Солиқ кодекси томонидан тартибга солинмайди.

2. Йўқ, қонун ҳужжатлари солиқ муносабатларига фуқаролик қонунчилигини пул чекида олинган нақд пул сарфланиши (рамзи) мақсадини кўрсатиш билан боғлиқ муносабатларни тартибга соладиган қисмида қўллашни назарда тутмайди.

УСТАВ ФОНДИ: ШАКЛЛАНТИРМАСДАН ТУРИБ, КЎПАЙТИРИБ БЎЛМАЙДИ

ҚК (МЧЖ)нинг таъсис ҳужжатлари билан иштирокчилар улушларининг номинал қиймати белгиланган ва аниқланган ҳамда давлат рўйхатидан ўтказилган.

Иштирокчилар ўз улушларининг 30%и миқдорида қўйилмалар қўйишган. Қолган қисмлари ҳали қўйилмаган, чунки устав фондини тўлиқ шакллантириш муддати ҳали туғгани йўқ.

Бугунда баъзи иштирокчилар умумий йиғилишни чақиритиш йўли билан улушлар миқдорини янгидан белгилаб, бунда устав капиталини кўпайтиришни тақлиф қилишлари, ҳолбуки «Масъулияти чекланган ҳамда қўшимча масъулиятли жамиятлар тўғрисида»ги Қонуннинг 16-бандига биноан жамиятнинг устав фондини (устав капиталини) кўпайтиришга у тўлиқ тўланганидан кейингина йўл қўйилади.

Юқорида баён этилганларни ҳисобга олиб тушунтириб берсангиз: жамият Қонуннинг кўрсатилган моддасига кўра устав фондини кўпайтириш, умумий йиғилишнинг қарорига асосан иштирокчиларнинг улушлари кўпайтирилган таъсис ҳужжатларини қайта рўйхатдан ўтказиш ҳуқуқига эгами?

МЧЖ иштирокчиси.

– Йўқ, жамиятнинг устав фондини (устав капиталини) кўпайтиришга фақат у тўлиқ тўланганидан кейингина йўл қўйилади ва, бинобарин, умумий йиғилишнинг устав фондини кўпайтириш тўғрисидаги қарори ҳақиқий эмас деб ҳисобланади.

Сизнинг ҳолатингизда улушларни қуйидаги тарзда қайтадан тақсимлаш мумкин. «Масъулияти чекланган ҳамда қўшимча масъулиятли жамиятлар тўғрисида»ги Қонуннинг (6.12.2001 йилдаги 310-II-сон) 20-моддаси билан жамият иштирокчиси жамиятнинг

устав фондидаги (устав капиталидаги) ўз улушини ёхуд унинг бир қисмини жамиятнинг бир ёки бир неча иштирокчисига сотишга ёки ўзга тарзда улар фойдасига воз кечишга ҳақлидир. Бунда жамият иштирокчисининг улуши тўлиқ тўлангунга қадар бўлган даврда у фақат тўланган қисми бўйича бошқа шахсга ўтказилиши мумкин. Жамиятнинг устав фондидаги (устав капиталидаги) улушдан (улуш бир қисмидан) воз кечиш, агар уни нотариал шаклда амалга ошириш талаби жамият уставидида назарда тутилган бўлмаса, оддий ёзма шаклда амалга оширилиши керак. Шу тариқа, айтилик, МЧЖда уч иштирокчи бор, жамиятнинг устав фондида бирининг улуши миқдори 20%ни, иккинчисиники 45% ва учинчисиники 35%ни ташкил этади. Агар иккинчи иштирокчи фақат 15%ни тўлаган бўлса, у ана шу 15%ни сотиши мумкин ва бу билан улушлар қайта тақсимланади. Масалан, биринчи иштирокчида 25%, иккинчисида 30%, учинчисида 45% бўлиб қолади.

Елена ЕРМОХИНА, эксперт-юристимиз.

Реклама

НОРМА

Эксперт маълумотнома тизими

КОРХОНА ЮРИСТИ

Харид қилиш масалалари бўйича қуйидагиларга мурожаат қилинг:

Тошкент ш., Миробод тумани, Таллимаржон кўч., 1/1. 6-қават.
Тел./факс: (998 71) 283-23-74.
E-mail: info@norma.uz, web: www.norma.uz

САНКЦИЯЛАР ҚЎЛЛАНИЛИШИ ТЎҒРИМИ?

Ҳар йилнинг охирида келгуси йил учун Давлат бюджети параметрлари тасдиқланиб, маҳаллий солиқлар ва йиғимларнинг чегараланган ставкалари белгилаб берилади. Ўз навбатида, вилоят ҳокимликлари томонидан ҳудудларга тўғри келадиган маҳаллий солиқлар ва йиғимлар миқдори тегишли қарорлар билан тасдиқланади. Шу туфайли қуйидаги саволларимизга аниқлик киритишингизни илтимос қиламиз.

Қимматбаҳо металллар ва қимматбаҳо тошлардан ясалган буюмлар билан чакана савдо қилиш учун олинадиган йиғим суммаси ҳақида солиқ тўловчиларга расмий хабар етказилмаган, уни тўлаш ҳақида давлат солиқ органлари томонидан талабнома ва огоҳлантириш берилмаган бўлса ушбу ҳолатни Солиқ кодексининг 10-моддаси билан квалификация қилиш мумкинми?

Бир неча йиллар давомида тўловлар амалга оширилмаганлиги сабабли давлат солиқ органлари ушбу йиғимларни устама жарима (пеня) билан ундириш учун ҳужалик субъектларига инкассо талабномаларини қўйиши қонунийми?

Вилоят ҳокимлигининг маҳаллий солиқлар ва йиғимлар ставкалари ҳақидаги қарори расмий нашрларда эълон қилинмаганлиги сабабли солиқ тўловчи уларни тўламаса, бунинг учун санкция қўлланилиши асослими?

Комилжон Исмоилов,

ДСҚ ҳузуридаги РАММ Сурхондарё вилоят бўлинмаси раҳбари.

– Тўғри, ҳар йилнинг охирида Президент қарори билан маҳаллий солиқлар ва йиғимларнинг чегараланган ставкалари белгилаб берилади. 2012 йил учун қимматбаҳо металллар ва қимматбаҳо тошлардан ясалган буюмлар билан чакана савдо қилиш ҳуқуқи учун йиғим Президентнинг ПҚ-1675-сон қарорига (2011 йил 30 декабрдаги) 21-илова билан 1 ойлик

савдо учун энг кам иш ҳақининг 3,5 баравари миқдорида белгиланган.

Шунингдек, Солиқ кодексининг (СК) 10-моддасига биноан солиқ солиш масалаларини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар расмий нашрларда эълон қилиниши шарт. Расмий эълон қилинмаган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар кучга киритилмаган ҳужжатлар ҳисобланади ва улар

ҳуқуқий оқибатларни келтириб чиқармайди, ўз навбатида, ва солиқ соҳасидаги муносабатларни тартибга солиш, улардаги кўрсатмалар бажарилмаганлиги учун бирон-бир санкцияни қўллашга асос бўлиб хизмат қилмайди.

Президентнинг Давлат бюджети параметрлари ҳамда солиқлар ва мажбурий тўловлар ставкасини белгилайдиган қарори оммавий ахборот воситаларида эълон қилингани боис солиқ тўловчи йиғимни маҳаллий давлат ҳокимияти қарори расмий эълон қилинган қилинмаганлигидан қатъи назар, ўз вақтида тўламаганлиги учун санкция қўлланилишидан озод бўлмайди.

СКнинг 347-моддасида товарларнинг айрим турлари билан чакана савдо қилиш ва айрим турдаги хизматлар кўрсатиш ҳуқуқи учун йиғимнинг аниқ ставкаси маҳаллий давлат ҳокимиятининг вакиллик органлари томонидан белгиланади, улар қонун ҳужжатларида белгиланган энг юқори ставкалардан ортиқ бўлиши мумкин эмаслиги белгиланган.

Бунда шунга эътибор бериш керакки, СКнинг 38-моддасида солиқ тўловчи солиқ даври тугагандан кейин беш йил ичида солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг ортиқча тўланган суммаларини ҳисобга олишни ёки қайтаришни талаб қилишга

ҳақлиги белгиланган (солиқ текшируви ўтган давр бундан мустасно).

Юқоридагилардан келиб чиқиб, солиқ органлари ушбу тўланмаган йиғим учун беш йилга даъво қилишлари мумкин.

Ўз навбатида, агар солиқ тўловчи йиғимларни Президент қарори билан белгиланган чегараланган максимал ставкалар миқдорида тўлаган бўлиб, маҳаллий давлат ҳокимиятининг вакиллик органлари томонидан ставка пастроқ миқдорда белгиланган бўлса, ушбу йиғимнинг ортиқча тўланган суммаси қайтарилишини билдириб даъво (даъво муддати беш йил) қилиш мумкин.

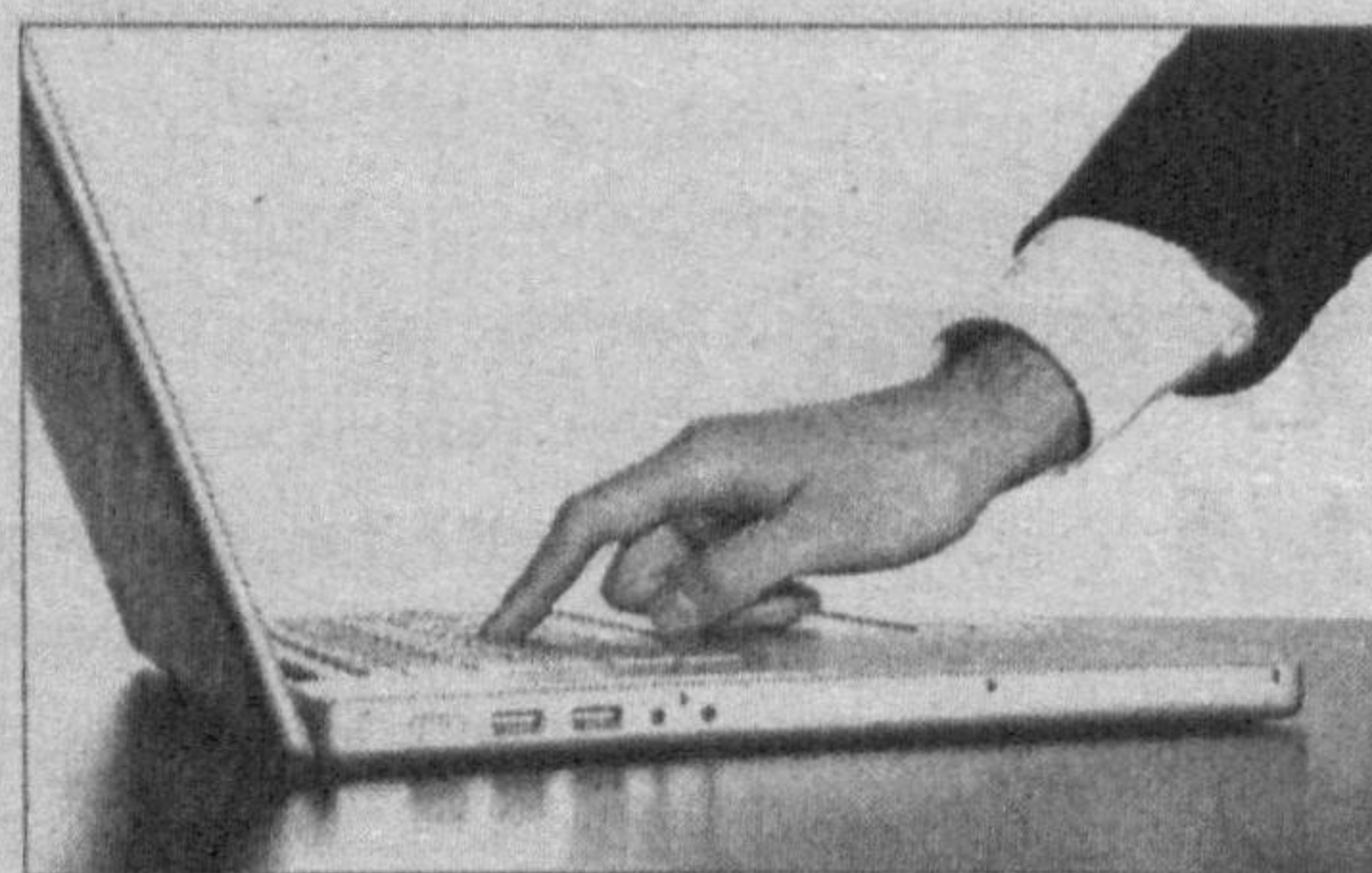
Жавобни экспертиз

Умидбек САФАРОВ тайёрлади.

АЙИРБОШЛАНГАН НОМОДДИЙ АКТИВЛАР БАЛАНСДАН ЧИҚАРИЛГАНДА

Биздаги тушунмовчиликларнинг ечимини топишда ёрдам берсангиз: номоддий активларни номоддий активларга айирбошлаш тартиби, айирбошлашга бераётган ташкилот балансидан уларни чиқариш, бу операцияларни бухгалтерия ҳисобида акс эттириш қандай амалга оширилади?

Фарҳод Курашев,
корхона бухгалтери.
Жомбой тумани.

валентлари (қўшимча тўлов) суммасига кўпайтирилган (камайтирилган) қолдиқ қийматиға тенгдир.

Шунингдек, белгиланган тартибда ўхшаш бўлмаган номоддий активга айирбошлаб олинган номоддий активнинг

дастлабки қиймати берилган номоддий активнинг жорий қийматиға тенгдир.

Номоддий активлар қўшимча тўлов билан айирбошланган тақдирда ўхшаш бўлмаган номоддий активга айирбошлаб харид қилинган номоддий активларнинг дастлабки қиймати берилган номоддий активнинг айирбошлаш чоғида берилган (олинган) пул маблағлари ёки улар эквивалентлари (қўшимча тўлов) суммасига кўпайтирилган (камайтирилган) жорий қийматиға тенгдир.

21-сон БҲМСга кўра, корхона ва ташкилотларда уларни айирбошлаш муносабати билан номоддий активларни балансдан чиқариш қуйидагича акс эттирилади:

а) номоддий активларнинг дастлабки қиймати ҳисобдан чиқарилганда:

9220-«Бошқа активларнинг

чиқиб кетиши» ҳисобварағи дебети;

номоддий активларни ҳисобга олиш ҳисобварағи (0400) кредити;

б) номоддий активларнинг жамғарилган амортизацияси ҳисобдан чиқарилганда:

номоддий активлар амортизациясини ҳисобга олиш ҳисобварағи (0500) дебети;

9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварағи кредити;

в) берилаётган худди шундай номоддий активнинг қолдиқ қиймати бўйича ёки ўхшаш бўлмаган номоддий активга жорий қиймат бўйича қўшимча тўловсиз айирбошлаб олинган номоддий активлар объекти кирим қилинганда:

номоддий активларни ҳисобга олиш ҳисобварағи (0400) дебети;

9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварағи кредити;

г) пул маблағлари ёки уларнинг эквивалентлари қўшимча тўлов билан айирбошлаб олинган номоддий активлар объекти кирим қилинганда:

номоддий активларни ҳисобга олиш ҳисобварағи (0400) дебети – берилган номоддий активнинг қолдиқ (жорий) қиймати сумма-

сига ва пул маблағлари ёки улар эквивалентларининг тўланадиган суммасига;

9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварағи кредити – берилган номоддий активнинг қолдиқ (жорий) қиймати бўйича;

6990-«Бошқа мажбуриятлар» ҳисобварағи кредити – айирбошлаш чоғида тўланадиган пул маблағлари ёки улар эквивалентлари суммасига;

д) пул маблағлари ёки улар эквивалентлари олиниши билан айирбошлаб олинган номоддий активлар объекти кирим қилинганда:

номоддий активларни ҳисобга олиш ҳисобварағи (0400) дебети – берилган номоддий активнинг қолдиқ (жорий) қиймати билан айирбошлаш чоғида олинадиган пул маблағлари ёки улар эквивалентлари суммаси ўртасидаги фарқ суммасига;

4890-«Бошқа дебиторларнинг қарзлари» ҳисобварағи дебети – айирбошлаш чоғида олинадиган пул маблағлари ёки улар эквивалентлари суммаларига;

9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварағи кредити – берилган номоддий активнинг қолдиқ (жорий) қийматиға;

е) моддий активлар айирбош қилинганда харажатлар суммасига:

9220-«Бошқа активларнинг

чиқиб кетиши» ҳисобварағи де-

бети;

материалларни (1000), ходимлар билан меҳнатга ҳақ тўлаш бўйича харажатларни (6700), суғурталаш ва давлат

мақсадли жамғармаларига тўловлар бўйича қарзларни (6500) ҳисобга олиш ҳисобварақлари ва бошқа тегишли ҳисобварақларнинг кредити;

ж) захира капитални ҳисобга олиш ҳисобварақларида ҳисобга олинадиган, номоддий активлар ушбу объектини қайта баҳолаш натижалари (сальдо) суммасига:

8510-«Мол-мулкни қайта баҳолаш бўйича тузатишлар» ҳисобварағи дебети;

9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварағи кредити;

з) қўшилган қиймат солиғи ҳисоблаб ёзилганда:

9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварағи дебети;

6410-«Бюджетга тўловлар бўйича қарзлар (турлари бўйича)» ҳисобварағи кредити;

и) номоддий активларни айирбошлашдан фойда суммасига:

9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварағи дебети;

9320-«Бошқа активларнинг чиқиб кетишидан фойда» ҳисобварағи кредити;

к) номоддий активларни айирбошлашдан зарар суммасига:

9430-«Бошқа операцион харажатлар» ҳисобварағи дебети;

9220-«Бошқа активларнинг чиқиб кетиши» ҳисобварағи кредити.

Жавобни экспертиз

Фуломжон ТЎЛАГАНОВ

тайёрлади.

Мен пенсиядаман, бироқ ишлашни хоҳлайман. Менинг ёшим ишга қабул қилишни рад этиш учун сабаб бўлиши мумкинми?

Пенсионер. Тошкент шахри.

– Меҳнат кодексининг (бундан кейин – МК) 6-моддасига мувофиқ барча фуқаролар меҳнат ҳуқуқларига эга бўлиш ва улардан фойдаланишда тенг имкониятларга эгадир. Жинси, ёши, ирқи, миллати, тили, ижтимоий келиб чиқиши, мулкӣ ҳолати ва мансаб мавқеи, динга бўлган муносабати, эътиқоди, жамоат бирлашмаларига мансублиги, шунингдек ходимларнинг ишчанлик қобилиятларига ва улар меҳнатининг натижаларига алоқадор бўлмаган бошқа жиҳатларига қараб меҳнатга оид муносабатлар соҳасида ҳар қандай чеклашларга ёки имтиёзлар белгилашга йўл қўйилмайди ва

булар камситиш деб ҳисобланади.

Шу сабабли иш берувчи меҳнат шартномасини тузиш учун мустақил равишда чегараланган ёшни белгилаш ҳуқуқига эга эмас. Бундай ёшни белгилаш (масалан, ишга қабул қилиш тўғрисидаги эълонда 30 ёшдан катта бўлмаган ходимлар таклиф қилинса) камситиш ҳисобланади ва МКнинг 6-моддасига асосан тақиқланади.

Шуни ҳам эслатиш лозимки, меҳнат соҳасида меҳнатнинг муайян турига хос бўлган талаблар ёки давлатнинг юқори-роқ ижтимоий ҳимоясига муҳтож бўлган шахслар (аёл-

ПЕНСИОНЕР ИШЛАШИ МУМКИНМИ?

лар, вояга етмаганлар, ногиронлар ва бошқалар) тўғрисидаги алоҳида гамхўрлиги билан боғлиқ фарқлашлар камситиш деб ҳисобланмайди. Масалан, муайян касб, ихтисослик, малаканинг, мазкур тармоқда ихтисослик бўйича иш стажининг мавжудлиги, агар таклиф этилаётган иш тиббий кўрсатмаларнинг мавжудлиги билан боғлиқ бўлса, соғлиқ ҳолати, баъзи иш турларига 18 ёшга тўлмаган шахсларни қабул қилишни тақиқлайдиган меъёрлар ва ҳоказолар (МК 6-моддасининг иккинчи қисми).

Бироқ пенсионерлар шуни билишлари лозимки, 2011 йил 1 январдан бошлаб иш берув-

чи ходим пенсия ёшига етган ҳолларда унда қонун ҳужжатларига мувофиқ ёшга доир давлат пенсиясини олиш ҳуқуқи мавжуд бўлганда, ўз ташаббусига кўра номуайян муддатга тузилган меҳ-

нат шартномасини, шунингдек муддати тугашигача тузилган муддатли меҳнат шартномасини бекор қилиш ҳуқуқини олди (МК 100-моддаси иккинчи қисмининг 7-банди).

Реклама

Эксперт маълумотнома тизими

КАДРЛАР БЎЙИЧА МАСЛАХАТЧИ

Харид қилиш масалалари бўйича куйидагиларга мурожаат қилинг:
Тошкент ш., Миробод тумани, Таллимаржон кўч., 1/1. 6-қават.
Тел./факс: (998 71) 283-23-74.
E-mail: info@norma.uz, web: www.norma.uz

Бўлимимиз ходими 2012 йил 16 февралдан 24 иш кунига таътилга чиқди. 20 февралда у касалхонага тушиб қолди. Касалхонага уни кўргани борганимизда у ерда камида 10 кун даволанишини ва таътилни узайтирмоқчилигини айтди. Бўлим бошлиғи билан келишиб, мен ҳам ушбу ходим таътилдан келгач таътилга чиқиш ва қон-қариндошларимни кўриб келиш ниятида эдим. Чипталарни бронлаб қўйгандим. Ходимнинг таътили қанча муддатга узайтирилиши мумкинлигини аниқлаштирмоқчи эдим.

Ш.Алиев.

ТАЪТИЛ ПАЙТИДА КАСАЛЛИК ВАРАҚАСИ

– МКнинг 145-моддасига мувофиқ вақтинча меҳнатга лаёқатсизлик пайтида ходимлар таътилни узайтириш ҳуқуқига эгалар.

Бунда таътил меҳнатга лаёқатсизлик кунлари сонига узайтилади.

Вақтинча меҳнатга лаёқатсизлик юз берган тақдирда ходим таътилдан фойдаланишга тўсқинлик қилувчи сабаблар тўғрисида иш берувчини хабардор қилиши шарт. Бунинг учун ишга чиқиш шарт эмас, балки ёзма хабар юбориш ёки қўнғи-

роқ қилиш етарли бўлиб, таътил тугаганидан сўнг ишга чиқилганда вақтинча меҳнатга лаёқатсизлик варақасини тақдим этиш kifоя.

Таътилни узайтириш автоматик равишда (тегишли ҳужжатлар тақдим этилиб) амалга оширилишига қарамай, уни барибир таътилни узайтириш тўғрисидаги буйруқ (фармойиш) билан расмийлаштириш керак.

ДАМ ОЛИШГА ҲАҚЛИСИЗ

Мен таътилда даволанмоқчи эдим. Ўзбекистон касабаси уюшмалари федерацияси кенгашининг Курортлар бошқармасида санаторий йўлланмасини сотиб олдим, бироқ менга таътил беришмаяпти, ҳолбуки 6 ойдан кўпроқ вақтдан буён ишлаяпман. Иш берувчи ҳақлими?

Е.Зубанова.

– Йиллик меҳнат таътили олишга ҳақли бўлиш учун ходим ташкилотда муайян вақт оралигида ишлаши керак.

МК 143-моддасининг биринчи қисмига кўра йиллик асосий таътил биринчи иш йили учун 6 ой ишлангандан кейин берилади.

Иш йили меҳнат шартномасига биноан иш бошланган кундан эътиборан ҳисобланади.

Фақат ана шундай стаж бўлгандагина ходим унга тегишли иш йили учун таътил берилишини

талаб қилишга ҳақли, иш берувчи эса уни беришга мажбур.

Сизга таътил бериш асоссиз рад этилган тақдирда Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлигининг Давлат меҳнат ҳуқуқ инспекциясига сизнинг меҳнат ҳуқуқларингиз бузилганлиги тўғрисида ариза билан мурожаат қилинг. Текширув давомидида ушбу ҳолатлар аниқланганда иш берувчи меҳнат қонунчилигини бузганлик учун маъмурий жавобгарликка тортилиши мумкин.

ҚИСҚАРТИРИШ ПАЙТИДАГИ АФЗАЛЛИКЛАР

Давлат муассасасида мен 10 йилдан кўпдан буён ишлайман. Жамоамиз жуда яхши. Жорий йил февралда юқори ташкилот таркибий бўлинмаларда қисқартириш тўғрисида буйруқ чиқарди. Негадир бизда сокинлик, кимни қисқартиришларини билмаймиз. Асабларимиз жуда таранглашган. Дугоналар ўзаро низолашиб қолаяптилар.

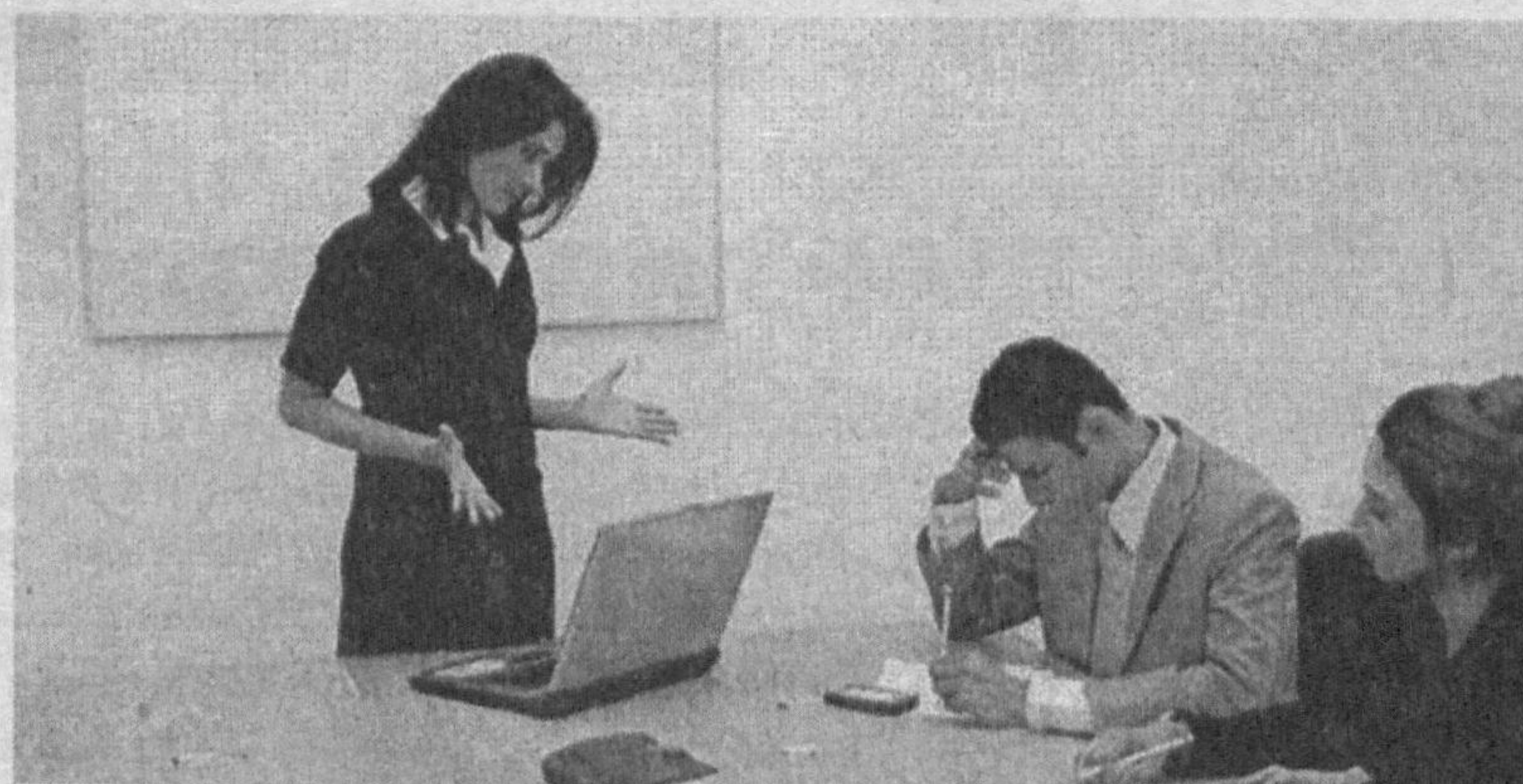
Қисқартириш учун нима асос бўлиб ҳисобланади ва қандай ходимларда ишда қолишда афзалликлар бор?

Доно, давлат муассасасининг бош мутахассиси.
Тошкент ш.

– Меҳнат шартномасини ходимлар сони ёки штатининг қисқартирилиши муносабати билан бекор қилиш ҳужжат билан тасдиқлашни талаб қилади. Иш берувчи мазкур асос бўйича меҳнат муносабатларини бекор қилиш таомилини қонуний деб эътироф этиш учун барча зарур ҳужжатларга эга бўлиши керак.

қисқариши муносабати билан меҳнат шартномаси бекор қилинганда ишда қолдириш учун имтиёзли ҳуқуқ малакаси ва меҳнат унумдорлиги юқори-роқ бўлган ходимларга берилади.

Малакаси ва меҳнат унумдорлиги бир хил бўлган тақдирда куйидагиларга афзаллик берилади:

Асосий ҳужжат бўлиб янги штат жадвалини тасдиқлаган ҳолда ходимлар сони ёки штатини қисқартириш тўғрисидаги буйруқ ҳисобланади. Унда ушбу тадбирларни ўтказиш асослари, қандай лавозимлар ва қанча бирлик қисқартирилиши кераклиги кўрсатилади. Бундан ташқари, ушбу ўзгаришларни киритиш санаси (2 ойлик огоҳлантириш муддатини ҳисобга олган ҳолда) акс эттирилади.

МКнинг 103-моддасига мувофиқ ходимлар сони ёки штати

1) қарамоғида икки ёки ундан ортиқ киши бўлган ходимларга;
2) оиласида ундан бўлак мустақил иш ҳақи олувчи бўлмаган шахсларга;

3) мазкур корхонада кўп йиллик иш стажига эга бўлган ходимларга;

4) ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда олий ва ўрта махсус, касб-хунар ўқув юртларида тегишли мутахассислик бўйича малакасини ошираётган ходимларга ва ишлаб чиқаришдан ажралган ҳолда олий ва ўрта

махсус, касб-хунар ўқув юртларини тамомлаган шахсларга ўқишни тугатгандан сўнг мутахассислиги бўйича ишлаётган тақдирда икки йил мобайнида;

5) мазкур корхонада меҳнатда майиб бўлиб қолган ёки касб касаллигини орттирган шахсларга;

6) уруш ногиронлари, уруш қатнашчилари ва уларга тенглаштирилган шахсларга;

7) атом объектларидаги фалокатлар оқибатида келиб чиққан оширилган радиация нурланиши билан боғлиқ нурланиш касаллиги ва бошқа касалликларга йўлиққан ёки шундай касалликларни бошидан кечирган шахсларга; ногиронлиги атом объектларидаги фалокатлар муносабати билан бошланганлиги аниқланган ногиронларга; ана шундай фалокатлар ва ҳалокатлар оқибатларини бартараф этиш ишлари қатнашчиларига, шунингдек мазкур зоналардан эвакуация қилинган ёки кўчирилган шахсларга ҳамда уларга тенглаштирилган бошқа шахсларга.

Жамоа шартномасида ходимларни ишда қолдиришда афзаллик бериладиган бошқа ҳолатлар назарда тутилиши мумкин.

МК 92-моддасининг иккинчи қисмига мувофиқ корхона ходимлар сони ёки штатини қисқартириш тадбирларини ўтказиётганда иш берувчи ходимга мутахассислиги ва малакасига мувофиқ келадиган ишни, бундай иш бўлмаган тақдирда эса, – корхонада мавжуд бўлган бошқа ишни (бўш лавозимни) таклиф этиши шарт. Бунинг маъноси шуки, у бундай ишни тадбирларни ўтказишнинг бутун даври мобайнида, шу жумладан меҳнат шартномаси бекор қилинган кунда ҳам таклиф қилиши керак.

ЎРИНДОШЛИК БЎЙИЧА ДЕКРЕТГА

Ўриндошлик бўйича ишлаётган ходима декрет таътилига чиқяпти. У ташкилотимизда ҳомиладорлик ва туғиш нафақасини олишга ҳақлими?

Кадрлар бўлими инспектори.

– Ҳа, ўриндошлик бўйича ишлаётган ходима ҳомиладорлик ва туғиш нафақасини ҳам, худди Меҳнат кодекси (бундан кейин – МК) 233-моддасида назарда тутилган таътилга бўлганидек, **олишга ҳақлидир.**

Давлат ижтимоий суғуртаси бўйича нафақалар тайинлаш ва тўлаш тартиби тўғрисида низомнинг¹ 60-бандига биноан агар ходим асосий иш жойидан ташқари ўша ёки бошқа корхонада ўриндошлик асосида (шу жумладан юридик шахс бўлмасдан тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланувчи шахс сифатида) ишласа, нафақа барча иш жойидаги умумий иш ҳақидан ҳисоблаб чиқарилади. Ҳомиладорлик ва туғиш нафақасини тайинлаш ҳамда тўлаш учун **асос бўлиб** Меҳнатга лаёқатсизлик варақалари ва маълумотномаларни бериш тартиби тўғрисида йўриқномага² биноан берилган **меҳнатга лаёқатсизлик варақаси ҳисобланади.**

Юқорида кўрсатилган Низомнинг 93-бандига мувофиқ нафақани асосий иш жойида беришлари керак эди. Зеро нафақа учун мурожаат қилган ходим барча иш жойларидан олинган даромадлари тўғрисидаги маълумотномани асосий иш жойи бўйича ташкилотга тақдим этиши кераклиги белгиланган эди, айни бу ерда нафақа ҳисоб-китоб қилинган ва сўнгра Пенсия жамғармаси маблағлари ҳисобидан тўланган.

Бироқ 2010 йил январдан белгиланган тартибга мувофиқ ишлаётган аёлларга ҳомиладорлик ва туғиш нафақалари иш берувчилар ҳисобидан тўланмоқда (Президентнинг 22.12.2009 йилдаги «Ўзбекистон Республикасининг 2010 йилги асосий макроиктисодий кўрсаткичлари прогнози ва Давлат бюджети параметрлари тўғрисида» ПҚ-1245-сон қарори 24-банди). Мазкур тартибнинг амал қилиши 2013 йил январгача узайтирилган (Президентнинг 30.12.2011 йилдаги «Ўзбекистон Республикасининг 2012 йилги асосий макроиктисодий кўрсаткичлари прогнози ва Давлат бюджети параметрлари тўғрисида» ПҚ-1675-сон қарори 24-банди). Шу сабабли ходим асосий ходим сифатида ишлаётган ташкилот иш берувчи ҳисобидан нафақа тайинланаётганда бошқа ташкилотда ўриндошлик бўйича олинган иш ҳақини ҳисобга олмайди дейиш мантиқан тўғридир.

Фикримизча, ушбу ҳолда ходима ўзи ҳисобда турган тиббиёт муассасасидан ҳомиладорлик ва туғиш бўйича меҳнатга лаёқатсизлик варақаси ва унинг дубликатини олиши лозим, уларда асосий иш жойи ва у ўриндошлик бўйича ишлаётган ташкилот кўрсатилиши керак. Кейин уларни ҳар бир ташкилотга таътилни расмийлаштириш ва нафақа олиш учун алоҳида-алоҳида тақдим этиши керак, у ерларда кўрсатилган Низомда назарда тутилган тартибда, бироқ ҳар бир иш бўйича амалдаги иш ҳақини ҳисобга олган ҳолда ҳисоб-китоб қиладилар.

Оналикни, шунингдек иш берувчилар ва ўриндошлик бўйича ишлайдиган ходимларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида давлат бошқаруви органлари эътиборини юқорида кўрсатилган Давлат ижтимоий суғуртаси бўйича нафақаларни тайинлаш ва тўлаш тартиби тўғрисида низом ҳамда Меҳнатга лаёқатсизлик варақалари ва маълумотномаларни бериш тартиби тўғрисида йўриқномага тегишли ўзгартиришлар киритиш зарурлигига қаратишни хоҳлардик.

Римма СОЛОДОВНИКОВА,
эксперт-юристимиз.

¹Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирининг АВ томонидан 8.05.2002 йилда 1136-сон билан рўйхатдан ўтказилган буйруғи билан тасдиқланган.

²Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан тасдиқланган, АВ томонидан 19.01.2000 йилда 873-сон билан рўйхатдан ўтказилган.

Тиббиёт ходимларининг иш вақтини ҳисобга олиш табелида ҳеч қачон 24 ишланган соат қўйилмайди, чунки тушлик, кечки овқат ва дам олиш учун танаффуслар мавжуд. Ходимларнинг қандай тоифалари учун 36 соатлик иш ҳафтаси белгиланади?

Лариса.

ҲАР БИР ХОДИМДА ИШ ВАҚТИНИНГ ЎЗ МЕЪЁРИ

– МКнинг 114-моддасига мувофиқ ходим иш тартиби ёки графигига ёхуд меҳнат шартномаси шартларига мувофиқ ўз меҳнат вазибаларини бажариши лозим бўлган вақт иш вақти ҳисобланади.

МК 115-моддасининг биринчи қисмида айтилишича, ходим учун иш вақтининг нормал муддати ҳафтасига 40 соатдан ортиқ бўлиши мумкин эмас.

Бироқ юқори даражадаги ҳис-ҳаяжон, ақлий зўриқиш, асаб танглиги билан боғлиқ, яъни алоҳида тусга эга бўлган ишлардаги **айрим тоифадаги ходимлар учун (тиббиёт ходимлари, педагоглар ва бошқалар) иш вақтининг муддати ҳафтасига 36 соатдан ошмайдиган қилиб белгиланади.** Бундай ходимлар рўйхати ва улар иш вақтининг аниқ муддати

ЧЕТ ЭЛЛИК ИШГА ҚАБУЛ ҚИЛИНГАНДА

Агар чет эллик (Франция фуқароси) Туркменистонда бош директор бўлиб ишласа (бу – унинг доимий иш жойи), уни Ўзбекистондаги МЧЖга бош директор лавозимига ишга олса бўладими? Биз уни ўриндош сифатида ишга олишимиз мумкинми ёки асосий иш жойига расмийлаштиришимиз шартми? Меҳнат қонунчилиги икки жойда бош директор бўлишни тақиқламайдими? Агар асосий жой бошқа мамлакатда бўлсачи?

В.Богачев.

– Ҳа, шундай қилиш мумкин. Туркменистонда меҳнат муносабатларининг бўлиши (асосий иш жойи си-

фатида) ташқи ўриндошлик шартларида Ўзбекистон Республикасида бошқа меҳнат шартномала-

ШАРТЛАРНИ ИШ БЕРУВЧИ БЕЛГИЛАЙДИ

Ўзбекистонда 17 йил – 1995 йилдан бери яшайман. Мен ва оиламнинг фуқаролиги йўқ, чунки «фуқаролиги бўлмаган шахс» паспорти, яъни «яшаш ҳуқуқи»га эгамиз. Қизим 20 ёшда, Тошкент шаҳридаги Молия-иқтисод коллежини битирди. У шундай паспорт («яшаш ҳуқуқи») билан банкда ишлай оладими?

Хурмат билан, Э.Асилова.
Ғазалкент ш.

– «Ўзбекистон Республикаси фуқаролиги тўғрисида»ги Қонуннинг 11-моддасига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси ҳудудида яшовчи, Ўзбекистон Республикаси фуқаролари бўлмаган ва хорижий давлат фуқаролигига тегишли эканлиги исботига эга бўлмаган шахслар фуқаролиги бўлмаган шахслар деб ҳисобланади.

МКнинг 11-моддасига асосан **меҳнат тўғрисидаги қонун ҳужжатлари** иш берувчи билан тузилган **меҳнат**

шартномаси бўйича Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ишлаётган чет эл фуқаролари ҳамда фуқаролиги бўлмаган шахсларга ҳам татбиқ этилади.

Бинобарин, Ўзбекистонда доимий яшовчи фуқаролиги бўлмаган шахслар республика фуқаролари билан тенг равишда меҳнат шартномаси тузган ҳолда эркин меҳнат қилиш ҳуқуқидан фойдаланишлари мумкин. Бунинг учун улар ишга қабул қилишда Ўзбекистон фуқаролари топширадиган ҳуж-

Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати томонидан белгиланади (МКнинг 118-моддаси).

Ҳозирги вақтда Вазирлар Маҳкамасининг 11.03.1997 йилдаги «Ўзбекистон Республикасининг Меҳнат кодексини амалга ошириш учун зарур бўлган норматив ҳужжатларни тасдиқлаш тўғрисида» 113-сон қарори қўлланмоқда. Ушбу ҳужжатга кўра, соғлиқни сақлаш ходимлари учун иш вақтининг қисқартирилган муддати – ҳафтасига кўпи билан 36 соат белгиланган (4 ва 8-иловалар).

Иш вақтини ҳисобга олиш табелида иш куни (смена) давомида **ҳақиқатда ишланган соатлар** кўрсатилади, бундан дам олиш ва овқатланиш учун танаффуслар мустасно, улар иш вақтига киритилмайди (МК 127-моддасининг биринчи қисми).

рини тузишга тўсқинлик қилмайди. Меҳнат қонунчилиги Ўзбекистон Республикаси ҳудудида иш берувчи билан тузилган меҳнат шартномаси бўйича ишлайдиган чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларга татбиқ этилади (Меҳнат кодексининг 11, 72, 160-моддалари, бундан кейин – МК), бироқ чет эл фуқароларини ишга қабул қилиш хусусиятлари ҳисобга олиниши керак – Ўзбекистондаги иш берувчида тегишли рухсатнома бўлиши лозим. Рухсатнома бериш шартлари ва тартиби Ўзбекистон Республикасида хорижий ишчи кучларини жалб қилиш ва улардан фойдаланиш тартиби тўғрисидаги низом (ВМнинг 19.10.1995 йилдаги 408-сон қарорига 2-илова) билан тартибга солинади.

Бунда корхона раҳбарини ишга қабул қилиш корхона мулки эгасининг ҳуқуқи бўлиб, бу ҳуқуқни у бевосита, шунингдек ўзи вакил қилган органлар орқали ёки корхонани бошқариш ҳуқуқи берилган корхона кенгаши, бошқаруви ёхуд бошқа органлар орқали амалга оширади (МК 82-моддасининг иккинчи қисми).

жатларни тақдим этишлари керак. Бундай ҳужжатлар рўйхати МК 80-моддасида белгиланган.

Бироқ, МКнинг 1-моддасига мувофиқ, Ўзбекистон Республикасида меҳнатга оид муносабатлар нафақат меҳнат тўғрисидаги қонун ҳужжатлари, жамоа келишувлари, шунингдек жамоа шартномалари ва бошқа локал норматив ҳужжатлар билан ҳам тартибга солинади. Шу муносабат билан **айрим ҳолларда** (корхонадаги ишнинг ўзига хос хусусиятини ҳисобга олиб) **корхонанинг локал ҳужжатлари билан меҳнат шартномасини тузишдаги қўшимча шартлар назарда тутилиши мумкин.**

Масалани моҳиятига кўра ҳал этиш учун ўзингизни қизиқтираётган ташкилотларнинг шундай ҳужжатлари билан танишиб чиқишингиз зарур.

Абдусалом РИСКУЛЛАЕВ, эксперт-юристимиз.

ИШЛАЙДИГАН НОГИРОН УЧУН ИМТИЁЗЛАР

II гуруҳ ногиронлигига чиққанидан сўнг отам ишлашда давом этди, бироқ ишдан кеч қайта бошлади. Менинг саволимга барча ходимлар сингари соат 9.00 дан 18.00 гача ишляпман деб жавоб берди.

Меҳнат муносабатларида ногиронлар учун қандай имтиёзлар назарда тутилган? Мен отам ишлаётган муассасанинг раҳбарига ана шу ахборотни етказмоқчиман.

Баҳром. Тошкент шаҳри.

– Ўзбекистон Республикасининг меҳнат тўғрисидаги қонун ҳужжатларида ишлайдиган I ва II гуруҳ ногиронларига бир қатор имтиёзлар берилган.

Чунончи, I ва II гуруҳ ногиронларига меҳнат ҳақини камайтирмасдан ҳафтасига 36 соатдан кўп бўлмаган иш вақтининг қисқартирилган муддати белгиланган (Меҳнат кодексининг 116, 220-моддалари,

бундан кейин – МК). Бунда улар учун байрам кунлари арафасидаги ишлаш муддати ҳам камида 1 соатга қисқартирилади (МКнинг 121-моддаси).

Бундан ташқари, I ва II гуруҳ ногиронларига камида 30 календарь кун давом этадиган йиллик асосий узайтирилган таътил берилади (МКнинг 135, 220-моддалари).

Қоидага кўра дастлабки иш

йили учун йиллик асосий таътил 6 ой ишлагандан кейин берилади. Бироқ I ёки II гуруҳ ногирони бўлган ходимларнинг хоҳишига кўра у 6 ой ўтмасдан ҳам берилиши мумкин. Шунингдек таътил ушбу ходимларнинг хоҳишига кўра ёз вақтида ёки улар учун қулай бўлган бошқа вақтда берилиши мумкин (МКнинг 143, 144-моддалари).

Ишлаётган I ва II гуруҳ ногиронларига (хоҳишларига қараб) – ҳар йили 14 календарь кунга қадар иш ҳақи сақланмаган ҳолда таътил берилиши шарт (МКнинг 150-моддаси).

Ногиронларни тунги вақтдаги ишларга, шунингдек иш вақтидан ташқари ишларга ва дам олиш кунларидаги ишларга жалб қилишга уларнинг розилиги билангина, башарти улар учун бундай ишлар тиббий тавсияларда тақиқланмаган бўлса, йўл қўйлади (МКнинг 220-моддаси).

Бундан ташқари, Ишловчи пенсионерларга пенсия тўлаш тартиби тўғрисидаги низомга кўра, I ва II гуруҳ ногиронларига пенсия тўлиқ миқдорда тўланади.

Юқори ташкилотнинг штат бирликларини қисқартириш тўғрисидаги буйруғини олдиқ. Асосий ходимлардан ташқари, баъзи лавозимларимизда ўриндошлар ҳам ишлашади. Ўйлашиб қолдим: биринчи навбатда кимни қисқартирсам экан?

Муассаса раҳбари.

ИШДАН БЎШАТИШ УЧУН НОМЗОДНИ ТОПИШ

– МК 103-моддасининг биринчи қисмига мувофиқ технологиядаги, ишлаб чиқариш ва меҳнатни ташкил этишдаги ўзгаришлар, ходимлар сони (штати) ёки иш хусусиятининг ўзгаришига олиб келган ишлар ҳажмининг қисқариши муносабати билан меҳнат шартномаси бекор қилинганда ишда қолдириш учун имтиёзли ҳуқуқ малакаси ва меҳнат унумдорлиги юқорироқ бўлган ходимларга берилади.

Ўриндошлар билан таққослаганда юқорироқ малакага кўпинча асосий ходимлар эга

бўладилар, бу ҳам меҳнатнинг унумдорлигига таъсир кўрсатади. Бундан ташқари, ўриндошлар учун ўриндош бўлмаган бошқа ходимни ишга қабул қилиш муносабати билан, шунингдек меҳнат шароитларига кўра ўриндошлик бўйича ишни чеклаш оқибатида меҳнат шартномасини бекор қилишнинг қўшимча асоси назарда тутилган.

Шу тариқа, агар сиз қисқартиришни асосий ходимлардан бошласангиз, МК 103-моддаси биринчи қисмининг талабларини, яъни ходимлар сони ёки штати қисқарганда ишда қолдиришнинг имтиёзли ҳуқуқини бузасиз.

ҚИСҚА КУНДА УЗОҚ ИШ

Корхонада икки дам олиш кунни билан 5 кунлик иш ҳафтаси белгиланган.

Агар байрам кунни якшанба ёки душанбага тўғри келса, жума байрам арафасидаги кун ҳисобланиб, у 1 соатга қисқартирилиши керакми?

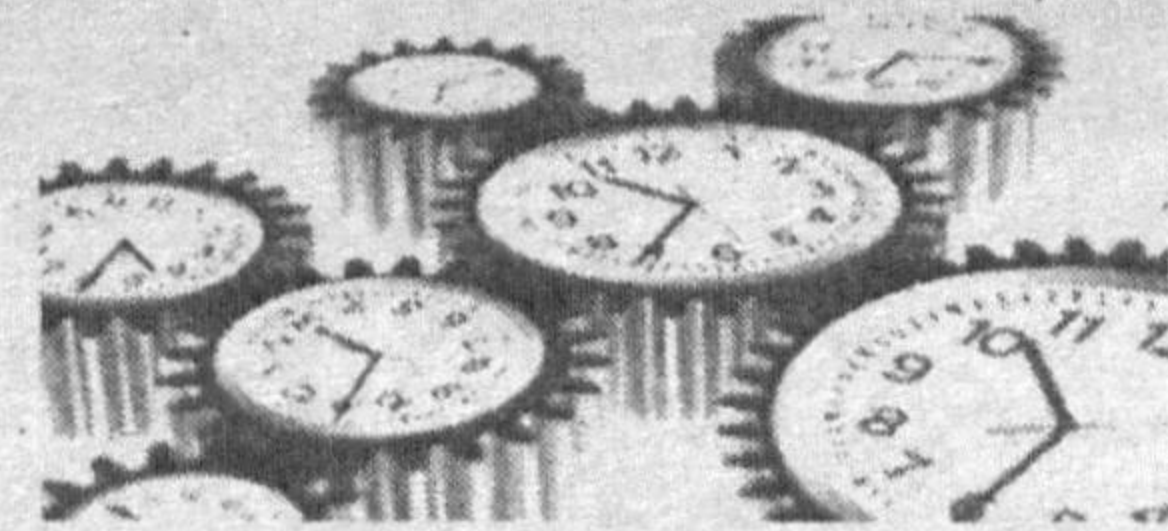
Корхона ходими.

– Йўқ, қисқартирилмайди. Байрам кунидан аввал дам олиш кунлари бўлса, иш кунни

ёки иш сменасининг муддати қисқартирилмайди. МКнинг 121-моддасига муво-

фиқ байрам (ишланмайдиган) кунлари (МК 131-моддаси) арафасида кундалик иш (смена) муддати барча ходимлар учун камида 1 соатга қисқартирилади.

Агар байрам кунни, масалан, якшанба ёки душанбага тўғри келса, яъни ундан аввал дам олиш кунлари – шанба ва якшанба (5 кунлик иш ҳафтасида) бўлса,

ходим МКнинг 121-моддасига асосан жумадан ўз иш кунини (иш сменасини) камайтиришни талаб қилишга ҳақли эмас.

Агар ходимнинг сменаси байрам арафасида бошланса (у кечки соат 20 дан эрталабки соат 8 гача давом этади), унга байрам кунда ишлаганлик учун икки баравар миқдорда ҳақ тўланиши керакми? Агар тўланса, қанча соат учун?

Ҳақ тўлашга ходимнинг аризаси керакми?
А.Гукасян.

Меҳнат қонунчилигига кўра ходимга байрам арафасидаги кунда ортиқча вақт (1 соат) ишлашга камида икки баравар ҳақ тўланиши керак. Ходимнинг илтимосига кўра у иш вақтидан ташқари ишланган соатлар миқдорига мутаносиб бўлган миқдорда отгул бериш билан компенсацияланиши мумкин.

Ходим байрам арафасидаги кунда ортиқча ишлаганлиги учун ҳақ тўлашлари ёки отгул беришлари учун ёзма ариза тақдим этиши лозимми?

Буйруқ чиқарилиши керакми?

Гулноза.

– Ҳа, албатта буйруқ чиқарилиши керак.

Меҳнат қонунчилигида ходимга байрам арафасидаги кунларда ортиқча ишлаганлик компенсацияси сифатида қўшимча дам олиш вақти бериладиган муддат белги-

ланмайди, шу сабабли уни бериш қоидалари ёки тўловнинг аниқ миқдорларини ташкилотнинг локал меъёрий ҳужжатида (жамоа шартномасида, агар у тузилмаган бўлса, улар иш берувчи томонидан қасаба уюшмаси қўмитаси ёки

ходимларнинг бошқа вакиллик органи билан келишиб белгиладиган) белгилаш ёки компенсация албатта амалга ошириладиган тарзда ортиқча ишланган кунлар ҳисобини юритиш мақбул бўлади (МКнинг 157-моддаси).

Агар локал меъёрий ҳужжатда иш вақти байрам арафасидаги кунда камаймайдиган ишлар рўйхати белгиланган бўлса, ортиқча ишланган кундан кейин буйруқ чиқарилиши керак. Унда қўшимча дам олиш бериладиган ходимнинг фамилияси, исми, отасининг исми ва лавозими; ортиқча ишланган кун; унинг сабаби ва дам олиш бериладиган вақт кўрсати-

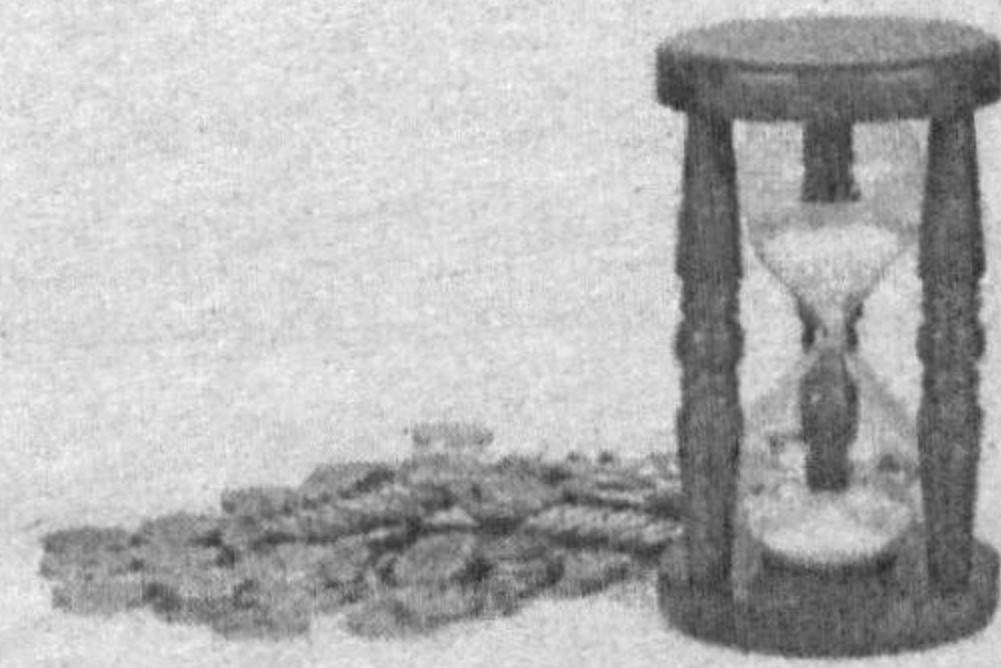
лади. Ходимнинг байрам арафасидаги кунда ишлаганликини дам олишнинг бошқа кунни (отгул) билан компенсациялаш хоҳиши тўғрисидаги аризаси бундай буйруқ чиқариш учун асос бўлиб ҳисобланади.

Ходимни буйруқ билан имзо чектириб таништириш керак.

Юқорида саналган талабларни бажармаслик ходимларнинг иш вақти ва дам олиш вақтини тартибга солиш қисмида меҳнат қонунчилигини бузиш сифатида баҳоланади ва Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекс билан белгиланган тартибда (49-модда) жавобгарликка сабаб бўлади.

– Икки баравар миқдорда ҳақ тўлаш байрам кунда сменда ишланган соатлар учун, яъни соат 00 дан 8.00 гача ҳисоблаб ёзилади.

Байрам ёки дам олиш кундаги иш дам олишга бошқа кун (отгул) берилиши билан компенсацияланган тақдирдагина ариза (ходимнинг розилиги) талаб қилинади (МКнинг 157-моддаси).

Абдусалом РИСКУЛЛАЕВ, эксперт-юристинимиз.

Реклама

«HOMBUR-AUDIT» МЧЖ

ЎзР МВНнинг 25.10.2009 йилдаги 00614-сон лицензияси

давлат улуши 50% бўлган барча хўжалик юритувчи субъектларда

Миллий ва Халқаро аудит стандартларига мувофиқ АУДИТОРЛИК ТЕКШИРУВЛАРИ

Барча малакали хизматларни кўрсатамиз
Аудиторлик компанияси: 5 та САР халқаро сертификати, шу жумладан солиқ маслаҳатчиларига эга
Манзил: Қарши ш., Ўзбекистон қ.ш., 49
Тел.: (8 375) 221 0586, (+99875) 112 0571

Филиаллар:
Нукус ш., А.Темур к.ч., 120
Тел.: (8361) 222 7803, (+99861) 354 7571
Қўмилуғи ш., А.Навоий к.ч., 38
Тел.: (+99876) 599 5330, 243 3560

Эълонлар

ИШ

Ўз иш ҳажмларига эга бўлган божхона расмийлаштируви мутахассислари ва декларантлар керак.
Тел.: 109-26-11, 128-25-08.

РЕАЛИЗАЦИЯ

Совуткич камера (850 000 сўм).
1 йилда ўзини оқлайди.
Тел.: 926-32-23, 451-85-00.

БАҲОЛАШ ХИЗМАТЛАРИ

Асосий фондлар, кўчмас мулк, автотранспорт, ускуналарни қайта баҳолаш.
Тел.: (+99898) 365-33-60, (+99871) 245-75-47.

Баҳолаш ва бизнес-режалар.
Тел. 430-56-00.

ЮРИДИК ХИЗМАТЛАР

Юрист.
Тел. (+99897) 100-47-33.

ADVOKAT ELITE. Судларда вакиллик қилиш. Кор-

хоналар, ваколатхоналарни рўйхатдан ўтказиш, қайта ташкил этиш, тугатиш ва уларга юридик хизмат кўрсатиш.
Тел.: 281-52-39, 448-74-69.

Кўчмас мулк бўйича юрист маслаҳатлари. Кадастр*.

Тел. 448-74-69.

АУДИТОРЛИК ХИЗМАТЛАРИ

Аудит. Бухгалтерия хизматлари*.
Тел.: 570-18-64.

БОЖХОНА ХИЗМАТЛАРИ

«ASTER» ХК – БЮДни расмийлаштириш, юкларни декларациялаш. Тел.: 127-31-08, 109-26-11.

ХИЗМАТЛАР

Сервис маркази. Компьютерлар, ташкилий техника, ноутбукларни таъмирлаш ва принтерларни тўлдириш. Барча турдаги хизматларни кўрсатиш. Жойига чиқиш билан. Тўлов – исталган шаклда.
Тел. (99897) 338-78-29.

«АРХИВИСТ» кооперативи 20 йиллик иш стажига эга бўлиб, архив билан боғлиқ барча муаммоларни тез ва сифатли ҳал этади: йиғмажилдларни муқовалайди, йўқ қилинадиган йиғмажилдларни саралайди, йиғмажилдларни тизимлаштиради, йиғмажилдлар рўйхатини тузади. Барча ишлар жойига чиқиш билан бажарилади.
Тел.: 222-69-21, 912-88-93.

Ташкилий техникани таъмирлаш ва тўлдириш. Жойига чиқиш билан. Windows ўрнатиш.
Тел. 726-52-33.

Корхона ва ташкилотларга иссиқ таом келтиришни ташкил этамиз. Тўлов – исталган шаклда.
Тел. (+99890) 185-05-98.

Компьютерлар, ташкилий техника, ноутбуклар кафолат билан. Тўлов – исталган шаклда.
Тел.: 126-20-17, 989-09-10, 215-61-11.

Ташкилотлар учун компьютер ва маиший техникани ҳисобдан чиқариш учун ҳужжатларни тайёрлаш.
Тел.: 233-74-95, 233-77-56, 236-76-46.

*Хизматлар лицензияланган. Товар сертификатланган.

ИМЗОСИ ҚАНИ?

Яқин-яқинларгача ҳисоботларни электрон почта орқали тўғридан-тўғри солиқ инспекциясига юборишга ақл бовар қилмайдиган иш деб қараларди. Бугунги кунда эса кўпчилик бухгалтерлар бу усулдан бажонидил фойдаланиб келмоқдалар ва уни қулай, мақбул усул деб ҳисоблайдилар. Навбат кутиб туриш ташвишидан қутулишнинг ўзини айтмайсизми?! Электрон контрактларнинг пайдо бўлганлиги бу йўналишдаги навбатдаги муҳим қадамдир. Унинг чиндан ҳам қулай эканлигига ҳеч ким шубҳа қилмайди, баҳслашмайди ҳам. Зотан бунда шериклар турли шаҳарлардагина эмас, балки турли мамлакатларда ҳам бўлиши мумкин. Эндиликда бунинг учун бошқа ўлкаларга бориш ёки имзоланган хат-ҳужжатларни почта орқали махсус буюртма билан жўнатиб, манзилга етиб борган-бормаганлигидан ташвишланиб, кутиб ўтиришларга ҳожат йўқ. Бугунги кунда шартномаларни электрон ифодада тузиш мумкин – бунинг учун бир неча клавишни босиш кифоя. Тўғри, аввалига муайян жумбоқлар юзага келиши, имзоси, муҳри қани, бирон ишқаллик чиқса кимга даъво қилинади сингари саволлар кўндаланг бўлиши мумкин. Шуниси ҳам борки, баъзи хорижий компаниялар билан ўзаро муносабатларда имзо ҳам, муҳр ҳам ҳаммаси силлиқина бориши, мажбуриятлар аниқ бажарилиши кафолати бўла олмайди. Бироқ инсон руҳиятининг қизиқ жиҳати шундаки, қоғоздаги шартнома аслига тўғрилигига оид жисмоний белги ва атрибутлар бўлишини идрок этиш осонроқ кечади. Аммо бундай шартномани имзолаш учун шахсан учрашиш ва вақт талаб этилади. Электрон шартнома ҳам аслида айнан шунинг ўзи: кафолатлар ҳам, ишончлилиқ ҳам айнан ўшандай. Рост, ҳаётда ҳар хил вазиятлар бўлиши мумкин. Аммо амалиёт шуни кўрсатмоқдаки, шартномага имзо қўйилганми ёки шартнома электрон имзо билан тасдиқланганми – унча аҳамиятли эмас.

«Электрон рақамли имзо тўғрисида»ги Қонуннинг (2003 йил 11 декабрдаги 562-II-сон Қонун) 7-моддасига биноан электрон ҳужжатдаги электрон рақамли имзо аниқ бир вақтнинг ўзида қуйидаги шартларга риоя этилган тақдирда қоғоз ҳужжатга қўлдан ўзи қўйган имзо билан бир хил аҳамиятга эгадир, агар:

электрон рақамли имзонинг ҳақиқийлиги тасдиқланган бўлса;
электрон рақамли имзонинг ҳақиқийлиги тасдиқланган пайтда ёки имзолаш пайтини белгилловчи далиллар бўлганда электрон ҳужжат имзоланаётган

ган пайтда электрон рақамли имзо калитининг сертификати амал қилиб турган бўлса;

электрон рақамли имзодан электрон рақамли имзо калитининг сертификатида кўрсатилган мақсадларда фойдаланилаётган бўлса.

ХАТ САҚЛАНИБ
ТУРМОҒИ ЛОЗИМ

Электрон шартномада имзо ва муҳр ўрнини миждознинг ўзи истаган рақамлар эгаллайди. Бу рақамлар махсус калит билан ҳимоя этилган бўлиб, жуда ишончли саналади.

«Электрон ҳужжат айланиши тўғрисида»ги 611-II-сон Қонуннинг 7-моддаси).

Бундай файлларни ўзаро алмашиш учун алоҳида почта қутиси юритган маъқул, буни корпоратив серверда қилинса янада яхши. Битим тузиш билан боғлиқ барча хабар ва маълумотларни ҳамда тегишли файлларни серверда сақлаш шарт. Борди-ю, шериклар билан ўртада қандайдир муаммо чиқиб, тузилган битимни далиллаш талаб қилиб қолинса, компьютернинг ўзида сақлаб қўйилган ёзишмалар ҳисобга олинмайди. Ҳужжат тегишли тарафдан e-mail билан фалон санада келганлигини кўриш зарур

Компьютерда сақланган нарсалар нима сабабдан ҳисобга олинмаслигига келганда шуни айтиш жоизки, унда, масалан, хатнинг санаси ёки мазмунини ўзгартириш мумкин. Электрон хатларда эса бундай қилиб бўлмайди. Хатда нима акс этган бўлса, электрон ифодада шундай, ўзгаришсиз туради. Мабодо қандайдир ўзгартишлар қилинган бўлса, бу нарсани электрон ифодасида шундоққина кўриниб туради. Шу боис ёзишмаларни сақлаб қўйиш даркор – вақти келганда нима ва қачон ёзилганини исботлаш мумкин бўлади. Тўғри, бошқа тараф электрон

пайдо бўлган, Россияда эса бу усулга ўтилганига 4 йилча бўлди.

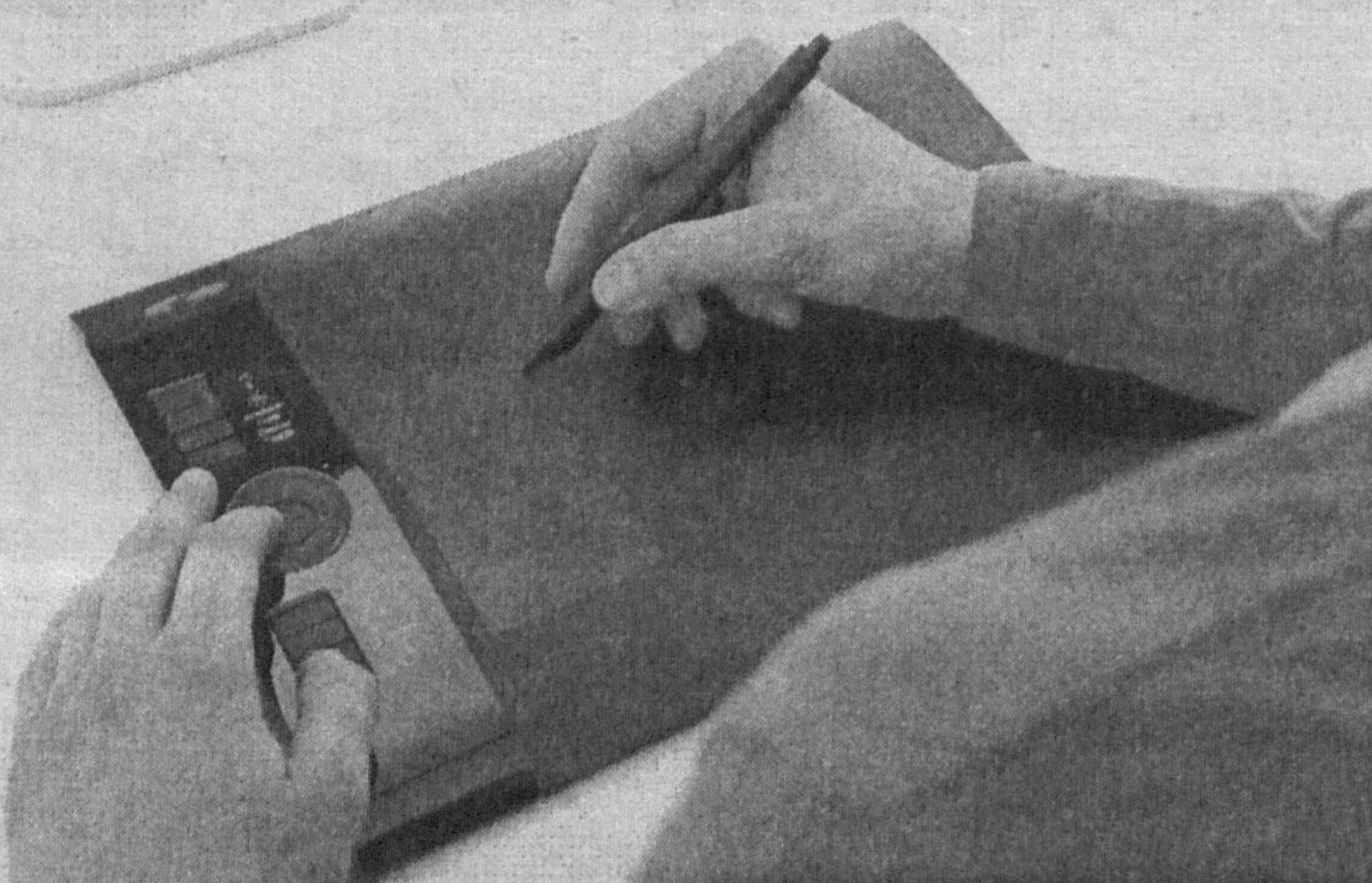
2011 йилда Интернет-хизматларни раванқ топтириш учун қулай шароит яратиш мақсадида операторлар ва провайдерлар учун Интернет-каналлар қиймати 2,9 марта камайтирилди. 2012 йил 1 январь ҳолатига кўра маълумотларни ўтказиш бўйича хўжалик юритувчи субъектлар, шу жумладан Интернет тармоғига уланиш борасида хизматлар кўрсатувчи шундай субъектлар сони республикада 945 тага етди. Халқаро ахборот тармоқларидан фойдаланишнинг умумий тезлиги ҳам ортиб бормоқда. Интернет тармоғидан фойдаланувчилар сони 8,8 млн ни ташкил этди. Интернетдаги кенг саҳифа имкониятидан фойдаланувчилар сони 150 минг кишига яқинлашиб қолди.

Электрон ҳужжат айланиши тизимини ривожлантириш ва уни амалиётга жорий этиш доирасида Ўзбекистон Республикасида электрон рақамли имзолар калитини рўйхатдан ўтказувчи 9 та марказ рўйхатга олинди. Агар 2006 йилнинг охирида Тошкентда 5 мингта яқин тадбиркор электрон рақамли имзога эга бўлган бўлса, эндиликда бутун мамлакатимиз бўйича 206 мингдан ортиқ киши бундай имзо калити ва сертификатини олди².

Дастлабки шартномалар айна Фарбдан олинди ва уларга, табиийки, ишончсизлик билан қаралди, савол кўп бўлди. Чет эл компаниялари бундай усул билан ишлаш анча осон ва жўн эканлигини тушунтиришга ҳаракат қилдилар. Вақт тежалиши шундоққина кўриниб турарди: шартномани имзолаш учун шахсан учрашмаса ҳам бўлаверарди. Электрон контракт тузиш учун бориб келишнинг ҳам ҳожати йўқ. Яна бир афзаллик тарафи шундаки, анча-мунча маблағ тежалади (шартномани почта орқали жўнатиш ҳам мумкин, бунда аввало ҳар қандай почтадан фойдаланиб бўлмайди, бинобарин махсус усулда етказиб берилиши керак, қолаверса бундай хизматлар қимматга тушади; кун санаб, интиқлик билан кутиш, сўнгра почта идорасига бориб бандеролни қабул қилиб олиш керак бўлади). Қоғоз, принтер картрижи борасидаги тежамкорликни ҳам булар сирасига қўшиш мумкин. Фарбда кўпгина компанияларда ана шундай майда-чўйдаларга ҳам эътибор қилишади, негаки умумий бюджет ана шундай харажатлардан таркиб топади. Хуллас, электрон шартномаларнинг афзаллик жиҳатлари шундоққина кўриниб турибди.

ЭЛЕКТРОН ШАРТНОМА -
ЖЎН, ФОЙДАЛИ, ҚУЛАЙ

Уй-рўзгор ва ишлаб чиқаришдаги жамики муносабатларни енгиллаштириш, осонлаштириш учун кундалиқ ҳаётимизга юксак технологиялар баралла кириб келмоқда. Уни қабул қилишга, фойдасини тушуниб олишга, гапнинг рости, баъзан ўзимиз тайёр эмасмиз. Ҳар қандай янгиликка бўлгани каби буларга ҳам чўчиброқ қараймиз. Ёвқараш қабилдаги бундай муносабат боиси, балки юксак технологиялар ҳақида билимимиз камлигидадир?!

Тўғри, назарий жиҳатдан хакерлар ҳимоя кодини бузиб, ўша рақамларни билиб олиши мумкин. Лекин бугунги кунда худди шу тахлит – ғаразли ниятда ҳар қандай имзо ва муҳрни қалбақлаштириш мумкин, уларни аслидан фарқлаб бўлмайди ҳисоб. Демак, электрон усулда таҳдид ва хавф-хатар бошқа усулдагидан кам бўлса бордир, аммо кўп эмас.

Иккита компания ўз муносабатларини электрон шартнома билан мустаҳкамлашга тайёр эканликлари ҳақида ва имзолар қай йўсинда бўлиши ҳусусида шунчаки келишиб оладилар: бундай ҳолларда ана шу тарафлар учун шартнома ҳақиқий деб ҳисобланади. Қонун ҳужжатлари ҳам уни ҳақиқий ҳужжат деб эътироф этади.

Электрон ҳужжат қоғоздаги ҳужжатга тенглаштирилади ва у билан тенг юридик кучга эга бўлади (2004 йил 29 апрелдаги

бўлади – булар эса электрон почтада ифодаланмоғи керак. Шуниси ҳам борки, ҳужжат бириктириб қўйилган файлда бўлиши ҳам, телехатлар орасида ётиши ҳам мумкин. Бу нарсани муҳим аҳамиятга эга эмас.

Электрон шаклдаги контрактлар ва электрон тижоратда қўлланиладиган ҳужжатларнинг бошқа намунавий шакллари тайёрлаш тартиби тўғрисидаги низомда¹ умумий талаблар қаторида электрон ҳужжатларни шакллантиришда унинг электрон намоишида фойдаланиладиган шакллар (форматлар), аниқ узатиш ва ҳужжат олиш, уни қайта ишлаш, ҳужжатнинг тўлиқлигини ва мақсадини текшириш имконияти, сақлаш ва ахборот тизимида қидириш, шунингдек жўнатувчининг идентификациясини, тузиш ва олиш вақти, намоиши этиш ва ҳужжатли ахборотни бир хилда тушунишни таъминлаш кераклиги кўрсатилган.

кути хакерлар томонидан бузилган деб қайд этиши мумкин. Шунанга воқеалар ҳам учрайди. Аммо бир нигоҳ ташлаш билан бу нарсани хакерларнинг иши эмаслигини тушуниб олиш қийин эмас. Қонун ҳам одатда бундай ҳолларда даъво тақдим этаётган тарафга ён босади.

ФАРҚИ
ЖУДА КАТТА

«Аська», «Агент» ёки «Мессенжер»даги ёзишма ҳам юридик кучга эга. Бироқ қандайдир битимни фақат ICQ да бўлиши муҳоама қилиб ўтиришга арзаймайди. Унинг тарихи муайян компьютердагина сақланади, бошқача қилиб айтганда, низога сабаб бўлиши мумкин. Бундай матнлардан нусха олиб электрон почта орқали жўнатмоқ керак. Кимга жўнатилган бўлса, ўшандан ҳаммаси олинганлиги тасдиғини олиш ҳам мақбул ишдир.

Бугунги кунда электрон шартномалар ва тегишли имзолардан кўпчилик фойдаланмоқдами деган саволга жавоб тариқасида айтиш мумкинки, масалан, 2007 йилда Россияда бундан фойдаланувчилар 0,2 фоиздан кўп эмасди. 2009 йилга келиб бу кўрсаткич 0,5 фоизга етди. АҚШда бу кўрсаткич шу муҳлат мобайнида 25 фоизга кўтарилди. Кўриниб турибдики, тафовут жуда катта. Шуниси ҳам борки, АҚШда ва Европадаги баъзи мамлакатларда электрон шартномалар ўтган асрнинг 90-йиллари охирида

Мавжуд қонунчилик базаси Ўзбекистонда тадбиркорлик фаолиятида электрон контрактлардан бугуннинг ўзида кенг фойдаланиш имконини беради. Таассуфки, бизнес аҳли шартномалар тузишнинг бу шаклига камданкам журъат этмоқда. Бунинг сабаби нимада? Ана шу масалани www.norma.uz сайтида муҳоама этишга газетхонларимизни чорлаймиз.

¹ТИАИСВ, ДБҚ ва ДСКнинг АВ томонидан 21.11.2007 йилда 1740-сон билан рўйхатдан ўтказилган қарори билан тасдиқланган.

²Ўзбекистон Алоқа ва ахборотлаштириш агентлиги маълумотларидан.